

TRYGHEDSMÅLING 2007

EN ANALYSE AF DANSKERNES TRYGHED OG UTRYGHED

ANDERS HEDE OG JACOB ANDERSEN

TRYGHEDSMÅLING 2007

EN ANALYSE AF DANSKERNES TRYGHED OG UTRYGHED

ANDERS HEDE OG JACOB ANDERSEN

Tryghedsmåling 2007
– en analyse af danskernes tryghed og utryghed
Udgivet af TrygFonden
©TrygFonden, 2007
Tryk: Herrmann & Fischer
Design: win win agency A/S
ISBN: 978-87-992261-0-8

INDHOLDSFORTEGNELSE

FORORD	7
SAMMENFATNING AF TRYGHEDSMÅLING 2007	9
1 DANSKERNES TRYGHED ANNO 2007	13
At forstå tryghed	14
Danskerne føler sig trygge	15
Udviklingen siden Tryghedsmåling 2004 og 2005	18
Hvad påvirker danskernes tryghed?	19
Der er som regel langt fra personlig utryghed og til politisk bekymring	22
..men der er visse sammenhænge	23
Utrygge vælgere	25
2 TRYGHED I BØRNEHØJDE	27
Familiebaggrund	28
Trygge tider?	29
Den individuelle familiehistorie	30
De vigtigste trusler mod en tryk barndom	31
Børneutryghedens mange ansigter	32
Økonomien – den store utryghedsspreder i familierne	33
Hvor sprutten går ind, går trygheden ned	33
Hvad skete der da de utrygge børn blev voksne?	34
3 ØKONOMISK UTRYGHED – PÅ TOPPEN AF KONJUNKTUREN	35
Økonomisk tryghed og utryghed anno 2007	36
Mange slags pengesorger	37
Økonomiske problemer som kilde til utryghed	38
Hvorfor er økonomisk utryghed så alvorlig?	41
4 DEN POSITIVE TRYGHED – NYE BRIKKER TIL ET VIGTIGT BILLEDE	43
Positiv tryghed som begreb	43
Positiv tryghed: et mindset, et spørgsmål om ressourcer eller et handlingsmønster?	44
Danskernes positive tryghed 2007	45
Er positiv tryghed et spørgsmål om ressourcer?	48
Holdninger eller handlingsstrategi?	49
5 METODISKE UDFORDRINGER VED AT MÅLE TRYGHED	51
BILAG 1	
Spørgsmål om tryghed i barndommen og økonomisk tryghed	55

FORORD

For et par årtier siden betragtede man ofte trygheden som frihedens modsætning. Mange frygtede, at friheden ville gå tabt, hvis samfundet pakkede sine borgere ind i for meget velfærd.

I dag ser vi den basale tryghed som frihedens forudsætning – som sikkerhedsnettet under borgernes frie udfoldelser. Den politiske og ideologiske konkurrence drejer sig ikke længere om at reducere velfærdstrygheden, men om at udbygge den på en holdbar måde. Trygheden skal kunne finansieres, og den skal sikre borgerne på en måde, der ikke ødelægger erhvervslivets eller samfundets omstillingsevne. Et eksempel er dagpengesystemet, der har givet ledige en ret god beskyttelse mod fattigdom og udstødelse, men samtidig har givet virksomhederne stor frihed til at tilpasse arbejdsstyrken. Denne form for social tryghed er ligefrem blevet en dansk eksportartikel under varemærket "Flexicurity".

I takt med denne udvikling er trygheden blevet et ideal i stadig flere sammenhænge. Det skal være trygt derhjemme, men også i nærområdet, på jobbet og i hele samfundet. I løbet af de senere år er borgernes tryghed endda blevet en central målsætning for EU.

Derfor er det også blevet centralt at forstå, hvad tryghed er, og hvad den bygger på. Hvad får mennesker til at føle sig trygge? Hvad skal vi i særlig grad interessere os for, hvis vi skal mindske den utryghed, der også er en del af hverdagen for mange mennesker?

Det er spørgsmål som disse, vi forsøger at besvare med tryghedsmålingerne. Denne rapport "Tryghedsmåling 2007" er den tredje i rækken. Denne gang skrevet af Anders Hede, forskningschef, TrygFonden, og Jacob Andersen, Dansk Kommunikation. Ligesom de forrige målinger har vi undersøgt befolkningens overordnede tryghed og utryghed bl.a. for at se, om den har ændret sig i de sidste år.

Derefter går vi i dybden med to vigtige emner, nemlig tryghed i barndommen og økonomisk utryghed, som stadig tynger mange mennesker. I sidste kapitel fortsætter vi undersøgelsen af begrebet positiv tryghed, dvs. den tryghed, der får mennesker til at turde give sig i kast med tilværelsens udfordringer, og som derfor er fundamentet for samfundets udvikling.

God læselyst!

Gurli Martinussen, direktør, TrygFonden

SAMMENFATNING AF TRYGHEDSMÅLING 2007

Tryghedsmåling 2007 er den tredje rapport fra TrygFonden om danskernes tryghed. Formålet er at undersøge udviklingen i trygheden og årsagerne hertil.

Undersøgelsen bygger på svar fra godt 5.000 repræsentative borgere, der er blevet interviewet via telefon og over internettet i august 2007. Interview via telefon er udført af Epinion, mens internetundersøgelsen er foretaget af Zapera for TrygFonden. Undersøgelsen er designet af forskningschef Anders Hede, TrygFonden, og konsulent Jacob Andersen, Dansk Kommunikation, der også har stået for den efterfølgende dataanalyse.

Rapporten består af fire hovedkapitler efterfulgt af en kort gennemgang af undersøgelsens metode.

Kapitel 1 beskriver de store linjer i danskernes tryghed. Tre ud af fire danskere betegner sig selv som trygge. En fjerdedel melder om varierende grader af utryghed. De utrygge er i høj grad mennesker, der savner et socialt netværk, ligesom der er forholdsvis mange i gruppen, der har ringe tillid til og viden om deres muligheder som borgere. Mennesker med en utryg barndom er også overrepræsenterede.

Det er de nære forhold, der skaber utryghed. De alvorligste og mest udbredte drejer sig om alvorlig sygdom og ulykke i familien eller hos svarpersonen selv samt frykten for ikke at kunne betale en uventet regning. Også risiko for at blive ensom og socialt isoleret og for, at familiens unge gør noget dumt, er vigtige kilder til utryghed.

Befolkningen er på mange måder bekymret for udviklingen i samfundet. Men den gør ikke folk egentlig utrygge. Blandt samfundsbekymringerne topper miljøet listen med 8 ud af 10 bekymrede. Herefter kommer kriminalitet og integrationsproblemer tæt fulgt af bekymringer over danskernes usunde livsstil, stressniveau og de unges drikkeri.

Kapitel 2 analyserer årsager til tryghed og utryghed i barndommen. Tager man en gruppe på 25 danskere, så har ca. 20 oplevet opvækstårerne som trygge, mens for 4 var barneårene ikke videre trygge, og en enkelt vil huske opvæksten som *meget* utryg.

Det er især forholdet til forældrene, der afgør, om barndommen huskes som tryg, mens kammerater og opvækstmiljøet generelt spiller en mindre rolle. 15 pct. oplevede, at de ikke kunne regne med far og mor, når det virkelig gjaldt. Også tilbagevendende seksuelt pres, psykisk sygdom, vold og misbrug har kastet lange skygger over barndommen for mange børn. For hver tiende har vold været en større eller mindre del af opvækstmiljøet. Hver sjette har levet med varierende grader af alkoholmisbrug.

Den faktor, der alt i alt har betydet mest for de fleste, har dog været økonomisk utryghed i barndomshjemmet. Den økonomiske utryghed blev gradvist mindre op imod slutningen af det sidste århundrede. Det gav dog ikke så meget mere tryghed alt i alt, fordi flere børn har fået alkoholproblemer ind på livet. En stor del af den ekstra materielle tryghed blev ganske enkelt drukket op.

Undersøgelsen afkræfter, at det øgede antal skilsmisser i sig selv har gjort barndommen mere utryg. Der er heller ingen sammenhæng mellem utryghed i barndommen og fysisk sygdom, dødsfald og alvorlige ulykker i familien. Sammenhængen mellem mobning og oplevelsen af, at man havde en utryg barndom, er forbløffende svag.

Endelig viser undersøgelsen, at langt de fleste som voksne kommer sig over de hug, de udsættes for i barndommen. Danskere, der havde en utryg barndom – især i den forstand, at de ikke følte, at de altid kunne stole på deres forældre – er i dag lidt mindre trygge end resten. Men forskellen er heldigvis beskeden.

Kapitel 3 analyserer den store del af utrygheden, der handler om økonomi. Det rammer gennemgående livskvaliteten og den almindelige tryghed meget hårdt, hvis økonomien ikke hænger sammen. Næringssorgerne fylder meget mere end f.eks. frygten for vold og sygdom, som ofte forbindes med utryghed i den offentlige debat. Omtrent hver syvende betegner sin almindelige økonomiske situation som utryg. Dobbelt så mange – næsten hver tredje – har inden for det sidste halve år mere end én gang haft problemer med at sove, fordi økonomien trykkede.

Analysen viser, at økonomisk utryghed har mange årsager. Lav indkomst er sjældent nok. Det er vigtigere, at man føler, at man har styr på sine penge, at man har luft i økonomien, og at man har en solid placering på arbejdsmarkedet. Det betyder imidlertid også meget, at man har mere end andre i samme boligområde og især, at man ikke har følt grund til at skamme sig over sin økonomiske formåen. Det har én ud af fem danskere faktisk gjort i løbet af det sidste halve år. Utrygheden skyldes ofte frygt for, at andre skal se ned på én. Det kan være med til at forklare, hvorfor økonomisk utryghed opleves som et større slag mod livskvaliteten end et dårligt helbred.

Kapitel 4 fortsætter tidligere tryghedsmålingers forsøg på at udvikle de positive sider af tryghedsbegrebet. Udgangspunktet er, at tryghed er andet og mere end fravær af utryghed, ligesom sundhed ikke bare betyder, at man ikke er syg. Bredt sagt handler *den negative tryghed* om at undgå risici, mens *den positive tryghed* handler om at turde løbe (kalkulerede) risici. Skal det siges kort og godt, kan man oversætte positiv tryghed med "gåpåmod".

Undersøgelsen bekræfter, at der er masser af gåpåmod i befolkningen. Således sætter 75 pct. af befolkningen behovet for fornyelse over behovet for at holde fast i hævdundne værdier og traditioner.

Den viser også, at der i befolkningen er et stort ønske om at tage nye udfordringer op. Svarpersoner under 60 år er blevet bedt om at bedømme deres egne chancer for at realisere forskellige ønsker til fremtiden. Resultaterne er bemærkelsesværdige:

Hver anden regner det for realistisk, at de kan knytte nære venskaber henover etniske skel. Ca. to ud af fem har en realistisk forhåbning om at få et bedre og mere krævende job. Én ud af tre overvejer at tage ny uddannelse, og næsten hver tredje drømmer om at bosætte sig en tid i udlandet. En ud af fire vil gerne være chef, og en ud af fem tror på muligheden for at starte egen virksomhed. Omkring hver sjette forestiller sig en mulig fremtid som aktive i lokalpolitik eller fremtrædende i det lokale foreningsliv.

Der er en vis tendens til, at ambitionerne "klumper sig sammen" i bestemte livssfærer (f.eks. knyttet til arbejdet eller politik). Tendensen er dog ikke særlig stærk. Svarpersonernes baggrund – uddannelse, indkomst, sundhed osv. – forklarer bemærkelsesværdigt lidt, hvorfor nogle har mere gåpåmod end andre. Det er her først og fremmest alder og køn, der giver et vist udslag. Når det gælder forventningen om at blive chef, få et bedre og mere krævende job eller starte egen virksomhed, er kvinder fortsat noget bagefter mændene.

I det omfang hverken forskellige rammer eller forskellig baggrund forklarer, hvorfor nogle har mere gåpåmod end andre, så kunne forklaringen ligge i de personlige egenskaber. Meget taler for denne konklusion. Således deler hver fjerde af respondenterne ikke en eneste af de fremtidsudsigter, vi har spurgt ind til. En anden fjerdedel regner derimod med at tage mindst fem af tilværelsens store udfordringer op.

Endelig indeholder **kapitel 5** en række oplysninger om metodikken bag undersøgelsen. Bag analyserne ligger en omfattende statistisk bearbejdning af de mange svar. Men det er tilstræbt i fremstillingen så vidt muligt at holde mængden af statistiske fagudtryk og mellemregninger nede på et absolut minimum. Hvis den fagligt interesserede læser selv ønsker at regne efter eller på anden måde prøve vores ræsonnementer efter, så skal de kontakte forfatterne (ah@trygfonden.dk) og få tilsendt kopi af spørgeskemaer og datasæt.

DANSKERNES TRYGHED ANNO 2007

Tryghedsmåling 2007 er den tredje rapport fra TrygFonden om danskernes tryghed. Formålet er at undersøge udviklingen i befolkningens tryghed i dens mange aspekter – samt at blive klogere på, hvad der skaber tryghed og utryghed.

Rapporten består af fire hovedkapitler efterfulgt af en kort gennemgang af undersøgelsens metode. Her i det første kapitel tegner vi det overordnede billede og ser på udviklingen siden de to forrige tryghedsmålinger. I de to følgende kapitler ser vi på børnenes tryghed og på den utryghed, der har sin rod i økonomiske forhold. Endelig fortsætter vi i kapitel fire de to tidligere rapporters afdækning af begrebet positiv tryghed.

Helt overordnet er danskerne særdeles trygge. De har ganske vist mange bekymringer over verdens skæve gang, og de solidariserer sig også med andres problemer, men det anfægter som hovedregel ikke deres personlige tryghed. Hvis det moderne samfund – som nogle sociologer mener – kan betragtes som et risikosamfund, så er det i hvert fald ikke noget, som danskerne for alvor har fået ind under huden. Blandt samfundsbekymringerne topper miljøet listen med 8 ud af 10 bekymrede. Herefter kommer kriminalitet og integrationsproblemer tæt fulgt af bekymringer over danskernes usunde livsstil, stressniveau og de unges drikkeri.

De risici, der hyppigst gør danskerne utrygge, drejer sig dog om helt nære forhold. De alvorligste og mest udbredte er alvorlig sygdom og ulykke i familien eller hos svarpersonen selv, risikoen for ikke at kunne betale en uventet regning, for indbrud, for at blive ensom og socialt isoleret og for, at familiens unge gør noget meget dumt. Disse kilder til utryghed optager mellem hver tredje og hver sjette dansker.

Selvom det store flertal af danskere generelt er trygge, er der ca. 25 pct., der melder om varierende grader af utryghed. De utrygge er i høj grad mennesker, der savner et socialt netværk, ligesom der er forholdsvis mange i gruppen, der har ringe tillid til og viden om mulighederne for offentlig hjælp. Mennesker med en utryg barndom er også overrepræsenterede. Endelig er der en hel del blandt de utrygge, der for nylig har oplevet forringelser af deres familieforhold eller boligområde. Der er flere interessante, men ingen meget markante udsving i svarene sammenlignet med Tryghedsmåling 2004 og 2005.

For at komme i dybden med tryghedsproblemer i mindre udsnit af befolkningen har vi denne gang valgt at bygge målingen på svar fra godt 5.000 repræsentative borgere, der er blevet interviewet via telefon og over internettet i august 2007. En del af svarpersonerne i internetundersøgelsen bidrog også til den forrige tryghedsmåling, således at vi kan undersøge udviklingen hos den samme persongruppe. Desuden betyder den store gruppe, at vi kan undersøge tryghedsproblemer, der ikke er så udbredte, uden at den statistiske sikkerhed går tabt.

I det følgende afsnit lægger vi nogle præmisser og definitioner fast. Derefter gennemgås nogle de mest interessante resultater af det meget omfattende datamateriale.

AT FORSTÅ TRYGHED

Tryghed er et dynamisk begreb. Ordet har indgået i det nordiske sprog siden Arilds tid, men det, folk har lagt i det, må have ændret sig en del undervejs. F.eks. kommer truslerne mod det moderne liv andre steder fra end for hundrede år siden. Til gengæld er det moderne menneske mindre tilbøjeligt til at finde tryghed i religion. I vores tid er det måske særlig tydeligt, at tryghed ikke er bare noget, man opnår ved at holde sig på afstand af truslerne. Konstante forandringer er blevet en betingelse i arbejdslivet og i andre sammenhænge, og dem kan man ikke bare løbe fra. Det, vi troede var vores arbejdsindhold, vores anerkendte kompetence, vores plads i jobhierarkiet eller i samfundet kan snart anfægtes af en ny konkurrent, en strukturændring, en ny ledelse osv. Derfor er vi også henvist til at søge tryghed på nye måder.

Tryghed er et subjektivt begreb. Hvis man føler sig tryk, så er man tryk – og så er den egentlig ikke så meget længere. Der findes ikke nogen objektiv tryghedsstandard. Samtidig er tryghed ikke alene en umiddelbar følelse. De fleste kender følelsen af pludselig utryghed og det modsatte, men det er ikke den form for utryghed, vi måler i en undersøgelse som denne. Svarene er reflekterede. Spørger vi folk, om de er utrygge ved den mad, de spiser eller ved at gå ud om aftenen, så vejer de deres informationer, erfaringer osv. op mod hinanden. Derfor får man også nogenlunde konsistente svar. Folk svarer med andre ord nogenlunde det samme på de samme spørgsmål fra undersøgelse til undersøgelse. Udsvingene er gennemgående beskedne eller forklarlige. I modsat fald ville det i øvrigt heller ikke give meget mening at forsøge at kortlægge trygheden eller udviklingen i den gennem undersøgelser.

Når vi siger, at trygheden er et subjektivt begreb, tænker vi navnlig på den negative tryghed, der er en tryghed *fra* noget, dvs. en tilstand, hvor man ikke føler sig udsat for fare. Men der findes også en positiv tryghed, der handler om, hvor god man er til at gribe de muligheder, som livet byder på. Positiv tryghed er en fremadrettet, aktiv tryghed, der omfatter at turde handle, at vurdere risici korrekt, at have (berettiget) tillid til sig selv og andre. Der er med andre ord tale om en ganske sammensat størrelse. Der er tale om noget, der associeres med positive egenskaber, som de fleste gerne hæfter på sig selv. Derfor rummer udforskningen af den positive side af trygheden nogle metodiske problemer, (som vi vender tilbage til i kapitel 4). Her rækker det at konstatere, at man nok ikke kan forvente helt realistiske svar, hvis man spørger direkte til folks handlekraft. Spørgeteknik er det bedre at måle handlekraft ved at få svarpersonen til at oplyse noget faktuel om, hvornår og hvordan de handler.

Den tryghed, vi måler, er som sagt ikke bare summen af tilfældige stemninger og indskydelser i befolkningen på et givet tidspunkt, men et resultat af en – mere eller mindre grundig – vægtning af forskellige faktorer. Hvis vi skal kunne trænge dybere ned i alt det, der betinger tryghed og utryghed, vil vi prøve at danne os en idé om, hvilke faktorer, der indgår i denne mellemregning.

Derfor har vi bedt svarpersonerne om at oplyse, hvordan de ser på mange forskellige områder af livet. Vi har også stillet en meget lang række spørgsmål om dem selv, f.eks. om deres helbred, deres netværk, deres familieforhold, der kunne have betydning for deres tryghed generelt eller på særlige områder. Særlig grundigt har vi spurgt ind til deres økonomiske forhold og deres barndom (jf. kapitel 2 og 3).

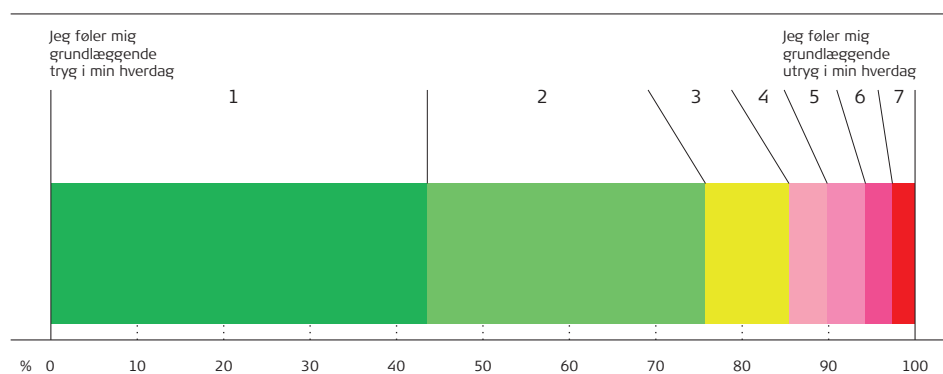
Selvom vi finder mange statistisk sikre sammenhænge, så er vi stadig et godt stykke fra at kunne forklare, hvorfor nogle er trygge, og andre ikke er det. Det, der er årsag til utryghed hos nogle, gør andre mere trygge. Hvis man f.eks. oplever en brand, men også oplever, at brandslukningen kommer lynhurtigt og får tingene under kontrol, så kan man godt ende med at blive mere tryk end før. Tilsvarende kan en belastet barndom, som man kommer godt igennem, godt medføre, at man får mere tillid til egne kræfter og muligheder – og dermed en højere grad af tryghed. Tryghed påvirkes simpelthen af så mange ting, at man må forvente,

at trygheden varierer meget og på mange måder i befolkningen. Det er ret urealistisk at finde en enkelt eller bare få faktorer, der bestemmer trygheden generelt i samfundet. Tværtimod må man indstille sig på, at der snarere er tale om "mange bække små" sammenhænge.

DANSKERNE FØLER SIG TRYGGE

Når man spørger danskerne direkte, om de grundlæggende føler, at de er trygge, får man for det meste et bekræftende svar. Tre ud af fire danskere erklærer, at de føler sig grundlæggende trygge i deres hverdag – mens en ud af fire har større eller mindre forbehold. Se figur 1.1. Spørgsmålet lægger op til, at den enkelte laver en rask refleksion over sit liv og svarer med en mental sammenvejning.

Figur 1.1 Grundlæggende trygge danskere

Figur 1.1: Flertallet af danskere føler sig grundlæggende trygge i deres hverdag. Men der er et mindretal, der har visse problemer eller som decideret føler sig utrygge. Svarfordelingen var omtrent identisk ved Tryghedsmåling 2005 og 2004.

Spørgeformulering: "På en skala fra 1 til 7, hvor 1 er "Jeg føler mig grundlæggende tryk i min hverdag," og 7 er "Jeg føler mig grundlæggende utryk i min hverdag" hvor tryk føler du dig så?"

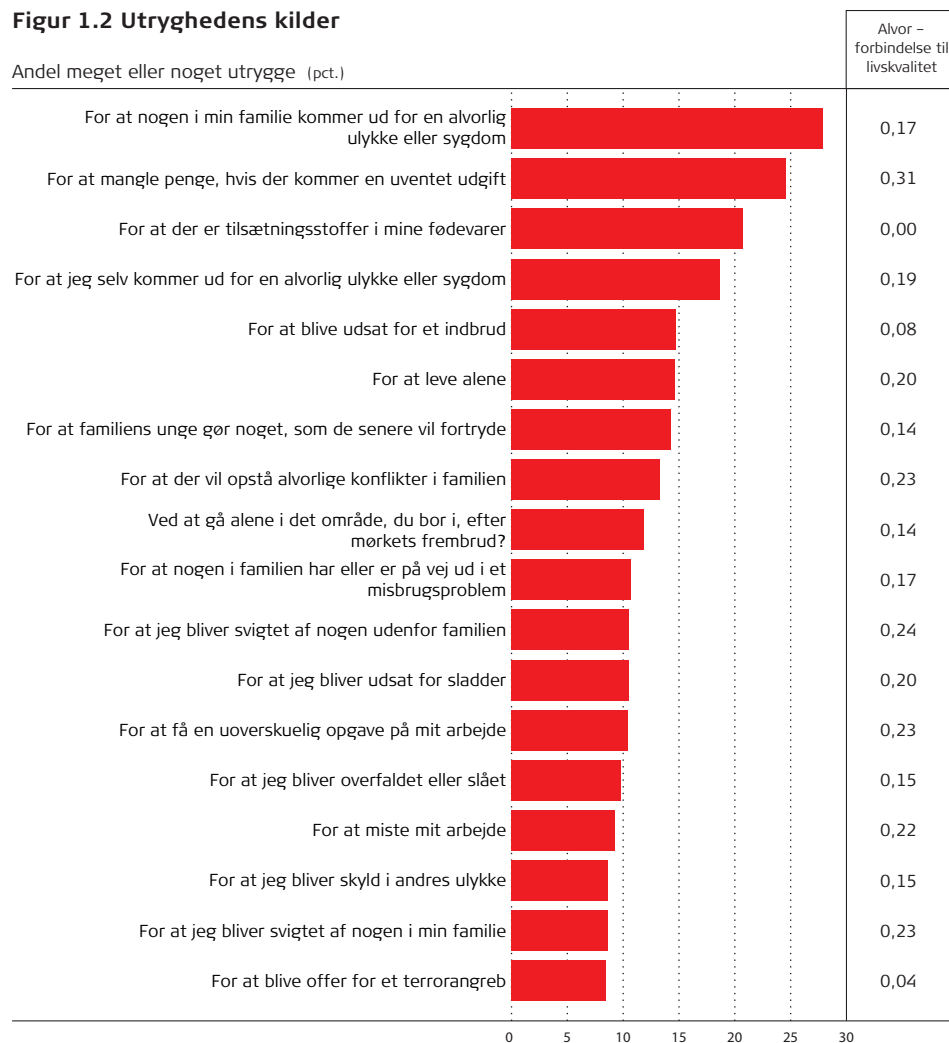
Antal svarpersoner: 4180.

Kilde: TrygFonden og Zaper, 2007

Da det tilsvarende spørgsmål blev stillet i 2005, var svarfordelingen praktisk taget identisk. Det tyder på, at svarene trækker på nogle ganske grundfæstede sindsstemninger og vurderinger, der kun er langsomt påvirkelige af samfundsudviklingen eller mere flygtige stemninger. Man kan altså ikke sige, at den grundlæggende fornemmelse af tryghed blandt danskerne har flyttet sig i de senere år.

Spørger man danskerne mere konkret om deres tryghed på bestemte områder, f.eks. om de er økonomisk trygge, frygter sygdom, overfald, terror, tilsætningsstoffer eller sladder, så kommer der et lidt mere broget billede frem. Men også kun lidt.

Vi har i den følgende figur sammenlignet de vigtigste kilder til utryghed med svarpersonernes livskvalitet.

Figur 1.2 Utryghedens kilder

Figur 1.2: Søjlen viser, hvor stor en andel af svarpersonerne, der nærer den pågældende utryghed. Ganske mange danskere er utrygge ved ulykker, sygdom og økonomisk smalhals. Kun ganske få er utrygge for at blive ofre for et terrorangreb. Sammenhængen mellem utryghed og livskvalitet er vist med et tal (Spearman rangkorrelation) – et tal på 0 betyder ingen sammenhæng, mens 1 betyder perfekt sammenhæng. Tallet anfører hvor meget en sådan utryghed går ud over livskvaliteten. Jo højere tallet er jo værre. Det værste for ens livskvalitet er således økonomisk utryghed samt konflikter og problemer i familie, netværk og på arbejde – mens det intet koster på livskvaliteten at være utryg for tilsætningsstoffer i maden. Bemærk også at utryghed for terror så godt som intet betyder for ens livskvalitet i modsætning til konflikter i familien, problemer på arbejde og i ens sociale netværk.

Spørgsmålsformulering: "Nedenfor er anført en række problemer. Angiv hvor utryg du for tiden er over for disse problemer."

Antal svarpersoner: 4180.

Kilde: TrygFonden og Zapera.

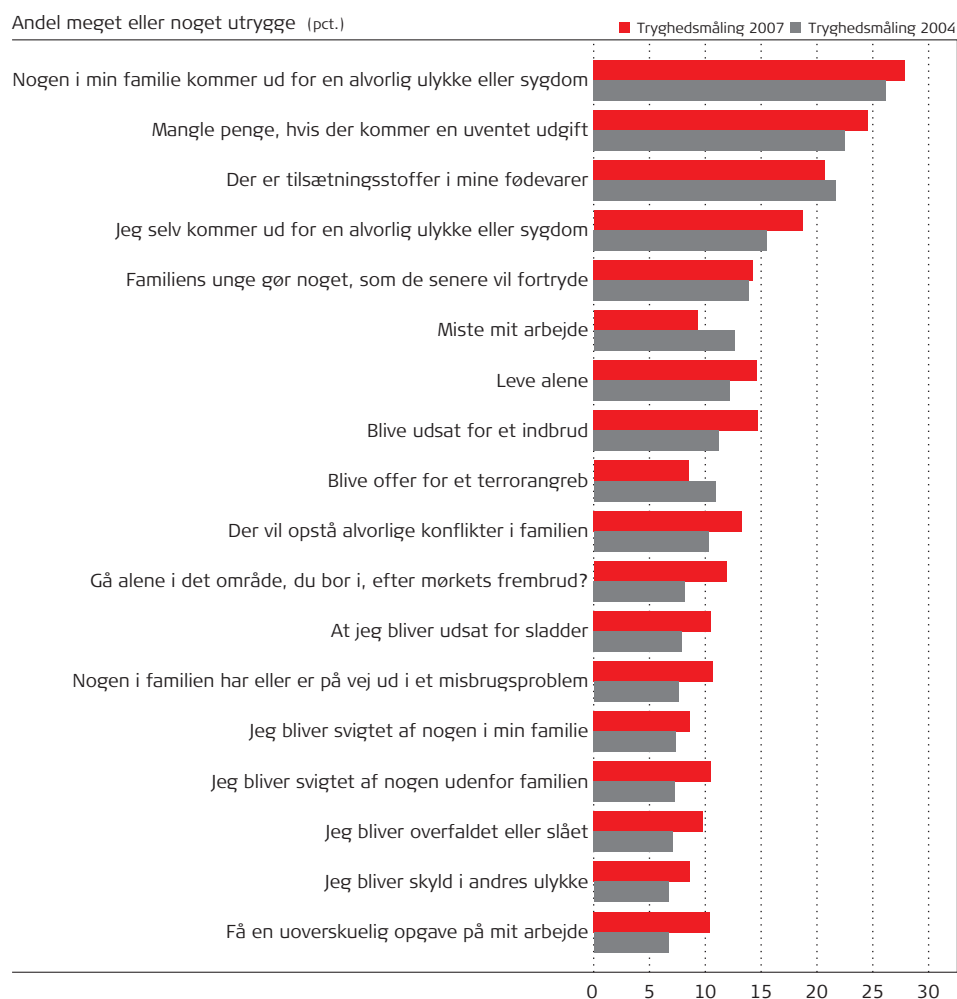
Alt i alt aftegnes nogle ganske klare mønstre. For det første er det igen mindretallet, der er utrygge, men nu varierer størrelsen af mindretallet fra omkring hver tredje, der er utryg ved, om nogen i familien skal blive syge eller udsat for en ulykke og så ned til hver trettende, der nu oplyser, at man er utryg eller bange for et terrorangreb. Sammenregner man, hvor mange områder en given svarperson angiver at være meget eller ret utryg overfor, så er det hele 38 pct., der ikke er utrygge på et eneste område og yderligere 21 pct., der kun er utrygge på et enkelt område.

Figuren skelner imellem, hvor udbredt en given utryghed er – og hvor alvorligt den opleves. Værst er det faktisk at have en presset privatøkonomi. Men også frygten for at miste sit job, konflikter og svigt i familien samt sladder rammer livskvaliteten på et ømt punkt. Derimod har det ingen eller så godt som ingen effekt på ens livskvalitet at frygte f.eks. tilsætningsstoffer i maden eller at blive offer for et terrorangreb. I øvrigt er netop terror den problematik, der får færrest danskere til at erklære sig utrygge. Frygt for indbrud eller for at gå alene efter mørkets frembrud i ens boligkvarter har også kun en forholdsvis svag kobling til livskvalitet.

UDVIKLINGEN SIDEN TRYGHEDSMÅLING 2004 OG 2005

Ser man på udviklingen i svarene er der adskillige, synlige udsving sammenlignet med tryghedsmålingerne i 2004 og 2005.

Figur 1.3 Udviklingen i trygheden

Figur 1.3: På de fleste områder erklærer lidt flere sig utrygge i 2007 sammenlignet med 2004. Dog er trygheden for at miste sit arbejde og blive udsat for terror faldet betydeligt siden 2004. Derimod er flere utrygge ved at få en uventet udgift.

Spørgsmålsformulering jf. figur 1.2

Antal svarpersoner: 4180 i 2007 og 1007 i 2004.

Kilde: TrygFonden, Zapera samt Huset Mandag Morgen

Trygheden er gået op på nogle områder og ned på lidt flere, men billedet er forholdsvis stabilt. På en række områder er trygheden øjensynlig mindsket siden målingen i 2004. Særlig kraftig har væksten været i utrygheden over at få en uoverskuelig opgave på arbejde – måske igen ikke så overraskende, der er faktisk meget travlt på arbejdspladserne. Den offentlige diskussion om stress kan også have påvirket dette svar. Også utrygheden for ulykker og overfald er vokset, hvilket er knap så let at forklare.

Der er også tre markante forbedringer. Navnlig er frygten for at miste sit job noget lavere, hvilket ikke er overraskende, da ledigheden er faldet siden 2004. Også frygten for terror og for tilsætningsstoffer i maden ser ud til at være mindre end i 2004.

Tryghedsmålingen i 2007 giver et særligt vindue til udviklingen i tryghed, fordi ca. 669 personer, der svarede på Tryghedsmåling 2005, også svarer igen i 2007. Ser man på denne mindre gruppe, er der med stor statistisk sandsynlighed sket en mindre *forbedring* i trygheden hos denne undergruppe. Frygten for at miste jobbet, mangle penge og blive udsat for terror er faldet ganske markant – mens der ikke er nogen statistisk signifikant udvikling på de øvrige områder, heller ikke på frygten for at få en uoverskuelig opgave på arbejde. Denne undergruppe er næppe helt repræsentativ for befolkningen som helhed – bl.a. er den lidt ældre end de øvrige adspurgte – og givet præget af folk med en vis stabilitet i deres liv (de ikke skifter e-mailadresser og bliver tabt for interviewer).

HVAD PÅVIRKER DANSKERNES TRYGHED?

Næsten uanset hvad man spørger danskerne om, så finder man en sammenhæng mellem deres svar og deres baggrund, f.eks. uddannelse, alder, køn og stilling på arbejdsmarkedet. Sammenhængen er langt fra altid så entydig og stærk, som den fremstilles i offentligheden, men den findes altså.

Tryghed udgør tilsyneladende en markant undtagelse. Hvis man kender en danskers uddannelse, alder, køn og stilling, så kan man med en vis sikkerhed forudsige hendes forventede levetid, og hvad hun stemmer til folketingsvalget, men vi kan så godt som intet forudsige om, hvor tryk hun er. I Tryghedsmåling 2007 kan man forklare ca. 4 pct. af variationen (både i telefon- og internetundersøgelsen). I 2004 kunne køn, alder, uddannelse og stilling til sammen forklare 6 pct.

Under alle omstændigheder er sammenhængen forbløffende svag. Det er med andre ord helt forkert at udpege f.eks. kvinder som mindre trygge end mænd, ældre som mere utrygge end yngre (faktisk bliver vi en lille smule mere trygge, indtil vi når op i pensionsalderen). Man kan heller ikke hævde, at mennesker med en kort uddannelse f.eks. er mere utrygge end akademikere. Kontanthjælpsmodtagere og pensionister er lidt mindre trygge end den øvrige befolkning, men man kan kun se det med den kraftigste statistiske lup. Sammenlignet med gennemsnittet er forskellen en tredjedel af et trin på den syvpunktsskala, vi brugte i figur 1.1. Derfor kan man godt sige, at trygheden i befolkningen er fordelt meget demokratisk.

Ser man på de detaljerede tryghedsspørgsmål, så er der to spørgsmål, hvor de klassiske baggrunds faktorer kan forklare mere end 10 pct. af variationen. Det er stadig ikke meget. Det ene spørgsmål handler om at være utryk ved at mangle penge, hvis der kommer en uventet udgift. Her kan baggrunds faktorer forklare 12 pct. af variationen. Her spiller det en vis rolle hvilken stilling, man har – især er der en markant tendens til, at danskere på overførselsindkomster, dagpenge, førtidspension og kontanthjælp rapporterer om økonomisk utryghed. Der er også en vis alderseffekt, hvor man finder en del flere økonomisk utrygge unge end ældre. Det andet spørgsmål handler om utryghed ved at gå ud efter mørkets frembrud. Her kan baggrunds faktorer forklare ca. 15 pct. af variationen. Det er især kvinder, der er markant mere utrygge end mænd. Faglærte, specialarbejdere samt højtuddannede er derimod mindre utrygge (også når der er taget højde for køn og alder). Endelig er de midaldrende noget mindre utrygge ved at gå ud efter mørkets frembrud end de yngre og ældre.

Undersøgelsen giver mulighed for at undersøge *flere* mulige sammenhænge med tryghed end dem, der kommer fra uddannelse, køn, alder og stilling. Danskerne er også blevet udspurgt om bl.a. deres barndom, deres sociale netværk, deres tillid til offentlige myndigheder generelt og til politiet, deres tiltro til, at de forstår politik og kan påvirke tingene i deres lokalområde, om de har oplevet en væsentlig forværring i deres liv inden for det sidste halve år og om deres mulighed for at klare en uventet udgift på 8000 kr. Alt i alt indgår ca. 30 konkrete spørgsmål i denne del af undersøgelsen. I det følgende gengives kun de centrale konklusioner for ikke at drukne i detaljer.

For det første har vi undersøgt hvilke faktorer, der øger risikoen for en lav *generel livskvalitet*. *Livskvaliteten er i denne undersøgelse målt på en ti-trinsskala, hvor ti er lavest*. Vi har set på dem med en livskvalitet på syv eller mere. Analysen viser, at der gør særlig ondt at have

- et svagt eller manglende socialt netværk til elementære ting, som at løse praktiske problemer eller holde øje med hinanden
- oplevet væsentlige forringelser for nylig i helbred, familie eller arbejdsmæssige forhold
- generel økonomisk utryghed
- haft en utryk barndom

Derimod spiller eksempelvis konkrete barndomserindringer og tiltro til egen politisk indsigt og handleevne ikke nogen særlig rolle for ens livskvalitet.

Ser man på den *generelle tryghed* (med fem eller mindre på syv trinsskalaen fra figur 1.1), så peger analysen på en risiko for *lav tryghed*, hvis man:

- savner et socialt netværk til at løse praktiske problemer
- har oplevet nylige væsentlige forringelser i familiesituationen og i lokalområdet
- er generelt økonomisk utryg
- husker sin barndom generelt som en utryg periode
- ikke ved, hvordan man skal påvirke beslutninger i sin kommune
- ikke stoler på, at politiet vil hjælpe, hvis man har behov

Kender man disse forhold, så kan man i runde tal forudsige omkring 22 pct. af den variation, der er i generel tryghed i befolkningen. Det kan umiddelbart lyde af lidt, og forklaringskraften bliver som sagt ikke meget højere af, at vi kobler de fire store demografiske faktorer køn, alder, uddannelse og stilling på.

Noget af den manglende forklaring skal naturligvis findes i personlighedstræk og i tilfældige humørudsving, som vi ikke har nogen mulighed for at fange med denne type undersøgelse.

En anden forklaring er, at de nævnte faktorer, der alle isoleret set bidrager væsentligt til forklaringskraften, hver især skygger delvist for en masse andre forhold. Disse mange forhold bidrager hver for sig kun marginalt til forklaringen i modellen. Til gengæld er der rigtig mange af dem. At man eksempelvis ikke stoler på politiet, er med stor sandsynlighed et udslag af, at man generelt har ringe tillid til myndighederne og måske til det etablerede samfund i det hele taget – og det fortæller igen noget om, hvor velintegreret man er.

Analysen understreger igen den grundlæggende konklusion, at tryghed har noget med nære forhold at gøre. Tryghed afhænger især af ens sociale netværk, der ikke behøver at være meget følelsesmæssigt tæt, men godt kan handle om praktiske problemer – og af at det går godt i familien og man ikke oplever ubehageligheder i lokalområdet. Barndomserindringer spiller en rolle, men kun hvis de er meget belastende.

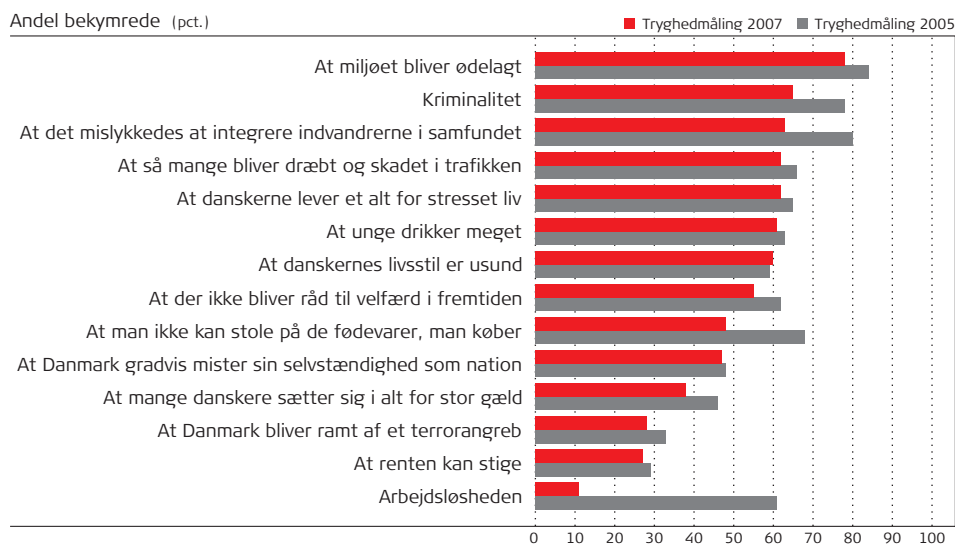
DER ER SOM REGEL LANGT FRA PERSONLIG UTRYGHED TIL POLITISK BEKYMRING

Tryghedsmåling 2007 har – i lighed med Tryghedsmåling 2004 og 2005 – også spurgt til en række samfundsproblemer, man som *borger* kan være bekymret over. Spørgsmålene går altså meget direkte efter at udlede politiske bekymringer. Og hvor maksimalt hver fjerde dansker erklærer sig utryg ved noget, så er to ud af tre bekymrede over samfundsproblemer. F.eks. angiver 15 pct., at de er utrygge ved tanken om at blive udsat for et indbrud – mens det er fire gange så mange – ca. 65 pct. – der angiver at være bekymrede over kriminaliteten. Rigtig mange af bekymringerne er således på andres vegne.

Og hvor udviklingen i danskernes tryghed er meget lille, er der til gengæld meget store udsving i, hvor bekymrede danskerne er over forskellige samfundsproblemer. Helt ekstremt er udviklingen i bekymringen over arbejdsløsheden. Det var hele 61 pct. af befolkningen bekymret over i 2005. I 2007 er kun 11 pct. bekymrede. Også bekymringen om fødevarersikkerheden er faldet med hele 20 procentpoint, bekymringen over integration af indvandrere er faldet med 17 procentpoint, kriminalitetsbekymringen med 13 procentpoint. Og f.eks. terrorbekymringen er faldet fra et i øvrigt lavt bekymringsniveau på 33 pct. til 28 pct. Hele 32 pct. af danskerne erklærer sig i øvrigt regulært *ubekymrede* over muligheden for et terrorangreb.

Siden 2005 er danskerne på næsten alle punkter blevet meget mindre bekymrede politisk. Den eneste bekymring, der er steget – og det er med 1 procentpoint, så vi er godt inden for måleusikkerheden – er bekymring over danskernes livsstil.

Figur 1.4 Samfundsbekymringer

Figur 1.4: Danskernes samfundsbekymringer falder – men fra et højt niveau. Især bekymringen over ledigheden er faldet voldsomt.

Spørgsmålsformulering: "Nedenfor er er nævnt en række samfundsproblemer, som man som borger i Danmark kan være mere eller mindre bekymret over. Angiv hvor bekymret du som borger for tiden er for hvert af disse samfundsproblemer".

Antal svarpersoner: 4180 i 2007 og 1006 i 2005.

Kilde: TrykFonden, Zapera samt Huset Mandag Morgen

..MEN DER ER VISSE SAMMENHÆNGE

Selv om der er store forskelle i hvor mange, der erklærer sig bekymrede og hvor mange, der er utrygge, kan der godt være en sammenhæng mellem personlig utryghed og politisk bekymring.

Det er muligt i Tryghedsmåling 2007 at finde sådanne sammenhænge. I figuren nedenfor er vist de stærkeste sammenhænge (såkaldte rangkorrelationer over 0,3), der er fundet i materialet.

Figur 1.5 Utryg og bekymret

Figuren viser styrken i udvalgte sammenhænge mellem politiske bekymringer og utryghed

Politisk bekymring Personlig utryghed for at blive	Kriminalitet	Danmark bliver ramt af et terrorangreb	Miljøet bliver ødelagt	Man kan ikke stole på fødevarer
Offer for et terrorangreb	0,32	0,58		
Overfaldet eller slået	0,31	0,32		
Udsat for et indbrud	0,30			
Gå ud alene efter mørkets frembrud?	0,29	0,32		
Selv kommer ud for ulykke eller sygdom		0,31		
Tilsætningsstoffer i mine fødevarer			0,33	0,54

Figur 1.5: Hvis man frygter terrorangreb på Danmark, er der stor sandsynlighed for, at man også selv frygter at blive ramt. Der er også et stort sammenfald mellem de personer, der er generelt bekymret for fødevarer sikkerhed og kriminalitet og den personlige utryghed ved den samme risiko. Figuren viser de stærkeste sammenhænge, der er fundet i Tryghedsmåling 2007. De viste tal (såkaldte Spearman rangkorrelationer) kan variere mellem 0 og 1. Jo svagere sammenhæng, jo tættere mod 0 – mens 1 udtrykker den perfekte sammenhæng. Alle sammenhænge er højsignifikante.

Spørgsmålsformulering jf. figur 1.2 og 1.4.

Antal svarpersoner: 4180.

Kilde: TrygFonden og Zapera

Der er endog meget stærk sammenhæng mellem personlig utryghed over for et terrorangreb (hos de ganske få, der har en sådan) og en politisk bekymring over, om Danmark bliver udsat for et terrorangreb. Tilsvarende er utryghed over tilsætningsstoffer i fødevarerne meget tæt sammenkoblet med en politisk bekymring over samme emne. Lidt firkantet, så er det utryghed over forskellige former for vold og indholdet i mad, som trækker mest direkte på politiske holdninger.

Mindre kraftige er sammenhængene mellem konkret personlig utryghed og samfunds-bekymringen, når man ser på emnerne i figuren nedenfor.

Figur 1.6 Utryg og bekymret

Figuren viser styrken i udvalgte sammenhænge mellem politiske bekymringer og utryghed

Politisk bekymring Personlig utryghed for at	Arbejds- løs- heden	Danskere gæld- sætter sig	Rente- stigning	Mange dræbt og skadet i trafikken	Danskerne lever stresset	Danskerne lever usundt	Unge drikker meget
Miste mit arbejde	0,25						
Mangle penge ved uventet udgift		0,15	0,16				
Selv kommer ud for en alvorlig ulykke eller sygdom				0,25			
Blive skyld i andres ulykke				0,17			
Få en uoverskuelig opgave på arbejde					0,14		
Nogen i familien kommer ud for ulykke eller sygdom				0,28		0,17	
Nogen i familien har/er på vej ud i misbrug						0,09	
Familiens unge gør noget, som de senere vil fortryde				0,15			0,17

Figur 1.6: Figuren viser de øvrige sammenhænge, der logisk kan være mellem personlig utryghed og så en tilsvarende politisk bekymring. De fleste sammenhænge er typisk ganske svage. Det understreger, at politiske bekymringer som regel har andre årsager end personlig utryghed. Spearman rangkorrelationer. Alle er signifikante.

Spørgsmålsformulering – se figur 1.2 og 1.4.

Antal svarpersoner: 4180.

Kilde: TrygFonden og Zæpera

For nogen former for utryghed er der en vis – men typisk ganske moderat – sammenhæng til en tilsvarende bekymring over et samfundsproblem. F.eks. er sammenhængen mellem personligt at være utryg over risikoen for at miste sit job relativt svagt koblet til en generel bekymring over arbejdsløsheden. I tidligere undersøgelser var denne sammenhæng logisk nok stærkere, fordi ledigheden var højere. Der er kun ganske svage koblinger mellem den udbredte – og for livskvaliteten ganske alvorlige – økonomiske utryghed og så samfundsproblemer som rentestigninger og en generel bekymring over danskernes gældsstiftelse. En presset privatøkonomi er simpelthen ikke noget, der for tiden tematiseres politisk. Det gør stress heller ikke rigtigt. Der er noget mere sammenhæng mellem personlig utryghed over ulykker og unges færden – og så politisk bekymring over trafiksikkerheden. Til gengæld er der næsten ingen sammenhæng mellem utryghed over misbrug i familien og så en generel bekymring over danskernes livsstil. Der er næsten tale om to adskilte verdener.

UTRYGGE VÆLGERE

En anden måde at belyse utryghed og politik på er ved at se, om der er en sammenhæng mellem partivalg og visse former for tryghed. Tryghedsmåling 2007 viser, at der er ganske svage sammenhænge. Det drejer sig især om utryghed over for at blive overfaldet og slået, utryghed over for tilsætningsstoffer i maden, for at blive offer for terror, for at få et indbrud og for at gå ud efter mørkets frembrud. Hvor der i 2004 og 2005 var en vis sammenhæng mellem at frygte for at miste sit job og partivalg, er sammenhængen i 2007 svundet ind til så godt som ingenting.

Det mønster, der tegner sig, er, at Dansk Folkepartis vælgere ligger ca. et kvart trin lavere (på en fire trinsskala) i tryghed på spørgsmålene om at blive overfaldet og slået, at blive offer for terror, at få indbrud og at gå ud efter mørkets frembrud. Det er ikke meget. I runde tal svarer det til, at tre ud af fire af Dansk Folkepartis vælgere er som gennemsnittet, mens en ud af fire ligger et trin lavere på en skala, der går fra meget tryk til slet ikke tryk. Det eneste andet område, hvor *andre partier* skiller sig væsentligt ud, er på spørgsmålet om utryghed over for tilsætningsstoffer i maden, hvor venstrefløjens og de radikales vælgere er lidt mere utrygge end resten.

Der er altså langt fra tale om, at tryghed eller utryghed i dagens Danmark er et dominerende prisme, som vælgerne ser verden igennem. Tværtimod, så viser undersøgelsen, at der må være mange andre faktorer, der også spiller ind på partivalget. Dermed ligger undersøgelsen på linje med den nyere vælgerforskning, hvor et af hovedresultaterne er, at vælgerne inddrager mange aspekter og udviser stor eftertanke, før de sætter deres kryds.

TRYGHED I BØRNEHØJDE

De fleste voksne danskere husker barndommen som en tryk tid. Samles 25 danskere i deres gamle skoleklasse, så vil ca. 20 huske deres opvækstår som forholdsvis eller meget trygge, men for tre-fire stykker var barneårene langt fra den rene Bulderby. For en enkelt af dem var opvæksten ligefrem en *meget* utryk tid.

Hvad var det, der ødelagde trygheden for nogle børn? Og hvordan påvirkede det børnene siden hen? Blev de utrygge børn senere til utrygge voksne? Fik trygheden varige følger for deres livskvalitet, deres mod på at gribe tilværelsens chancer eller deres tillid til andre mennesker? Det er nogle af de spørgsmål, som vi har undersøgt i Tryghedsmåling 2007.

Undersøgelsen viser, at det først og fremmest er forholdet til forældrene, der har betydning for, om barndommen *erindres* som en tryk periode – og i mindre grad kammerater og opvækstmiljøet mere generelt. Intet har i den grad kunnet gøre børnene utrygge som følelsen af, at far og mor ikke var til at regne med, når det virkelig gjaldt. Også vold, gentaget seksuelt pres, utrygge økonomiske forhold, misbrug i familien og alvorlig psykisk sygdom har været med til at berøve de yngste trygheden. Mange af disse forhold synes ikke at have ændret sig meget fra dem, der var børn i 1940'erne, til børnebørn-generationen i 80'erne. Dog er færre blevet økonomisk utrygge, mens flere børn har fået alkoholproblemer ind på livet. En stor del af den ekstra materielle tryk, som børnene skulle have nydt godt af, blev ganske enkelt drukket op. Der er en række forhold, der – måske overraskende – ikke spiller nogen synderlig rolle for, hvor tryk man husker sin barndom. F.eks. har skilsmisser ikke gjort barndommen mere utryk i sig selv. Der er heller ingen sammenhæng mellem tryk i barndommen og fysisk sygdom, dødsfald og alvorlige ulykker i familien. Og sammenhængen mellem mobning og oplevelsen af, at man havde en utryk barndom, er forbløffende svag.

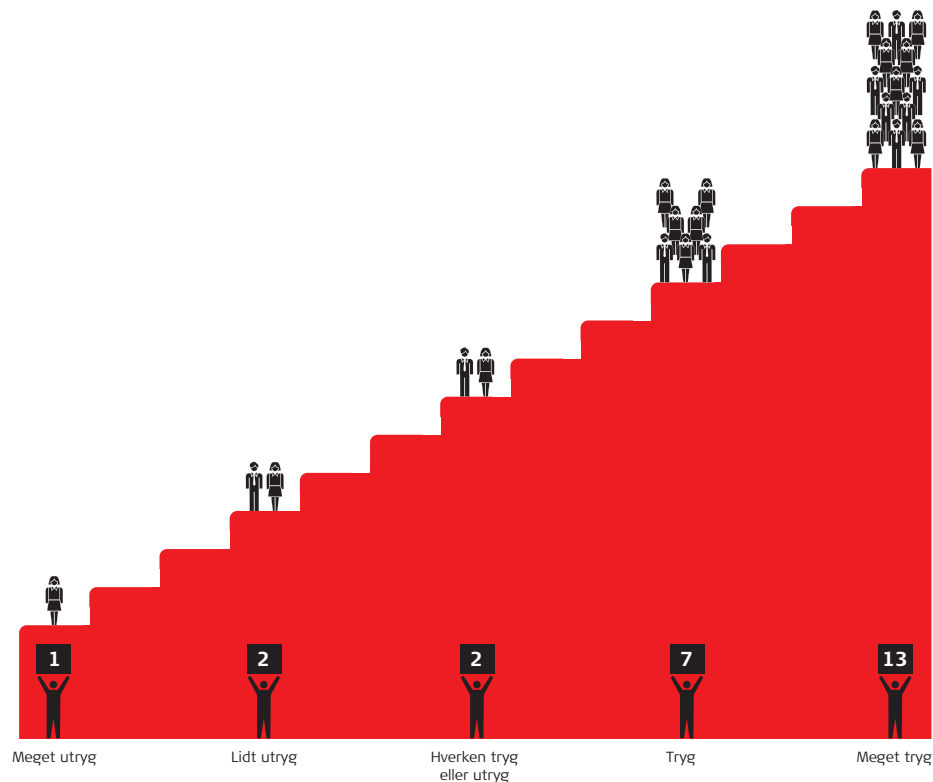
Men det er langt fra alle svarpersonerne, der har haft en god og tryk barndom. Hele 15 pct. svarer, at de slet ikke eller kun i mindre grad kunne regne med deres forældre, når de virkelig havde brug for dem. 2 pct. svarer, at det miljø, hvor de voksede op, i høj grad var præget af vold eller trusler om vold. Yderligere 8 pct. svarer, at miljøet *undertiden* var præget af vold eller trusler om vold. Knap 9 pct. har oplevet, at en af deres forældre døde, mens de var børn/unge. 4 pct. beretter om alvorlig psykisk sygdom i barndomshjemmet og 18 pct. om alvorlig fysisk sygdom. Hele 6 pct. oplyser, at deres barndoms familie var alvorligt belastet af misbrugsproblemer, mens yderligere ca. 11 pct. oplyser, at der var misbrugsproblemer i familien, men at de ikke var så alvorlige. En meget stor andel på ca. 23 pct. oplyser, at de ofte blev mobbet i kortere eller længere perioder som børn. Kun 34 pct. svarer, at de aldrig har oplevet at blive mobbet. Ca. 26 pct. oplyser, at de havde en meget eller lidt økonomisk utryk barndom. Og 4 pct. oplyser, at de gentagne gange har oplevet overgreb eller ubehageligt pres af seksuel art, før de kom i puberteten. Yderligere næsten 8 pct. har oplevet det en enkelt gang. Endelig har knap 9 pct. oplevet en meget alvorlig ulykke, f.eks. at hjemmet nedbrændte, eller at nogen fra barndomshjemmet blev dræbt eller kom alvorligt til skade i en ulykke.

FAMILIEBAGGRUND

Mange forældre ser det som deres vigtigste opgave overhovedet at sikre børnene en tryk tilværelse. Det er rimeligt at antage, at muligheden vokser i takt med forældrenes sociale status og økonomiske formåen. Vi har derfor stillet svarpersonerne nogle spørgsmål, der kan belyse hvilken situation, deres forældre befandt sig i. Derefter har vi sammenholdt svaret med, hvor barnet befandt sig på tryghedstrappen i figur 2.1.

Figur 2.1 Barndommens tryghedstrappe

Hvor tryk var din barndom?

Figur 2.1: 25 danskere er placeret på en tryghedstrappe alt efter hvor tryk, deres barndom var. Godt og vel hver anden voksne dansker husker barndommen som en ligefrem meget tryk tid. Men ca. hver femte vil ikke bruge ordet tryk om deres opvækstår.

Spørgsmålsformulering: "Hvis du ser tilbage på din barndom – hvor tryk vil du så helt overordnet sige, at din barndom var."

Antal svarpersoner: 4180.

Kilde: TrykFonden og Zapera

Især tidligere var familiers sociale status og indkomster først og fremmest bestemt af faderens (hovedforsørgerens) uddannelse. Men her viser undersøgelsen, at børnene af fædre uden uddannelse hverken er mere eller mindre utrykge end andre.

Derimod er der faktisk statistisk sikre sammenhænge mellem mors uddannelse og børnenes tryghed, men de er ikke, som man umiddelbart skulle tro. Arbejderkvindernes børn er lidt tryggere end gennemsnittet og faktisk mere trygge end børnene af kvinder med en mellemuddannelse. Den største andel af utrygge finder man imidlertid blandt børn af mødre helt uden erhvervsuddannelse. Det er en stor gruppe, næsten halvdelen af mødrene, og af samme grund en meget sammensat gruppe, der både omfatter enlige mødre med ustabil beskæftigelse og rod i privatlivet, men også hovedparten af sidste århundredes danske husmødre, hvis livsopgave netop var at passe godt på mand og børn. Jo længere tilbage i sidste århundrede man går, jo mindre får man i realiteten at vide om familiens sociale situation ved at spørge til længden af mors uddannelse.

Sammenhængen med erindringen om en tryk barndom er tydeligere, når man spørger om økonomien i barndomshjemmet. Der er en klar tendens til, at dem, der oplevede økonomisk utryghed, heller ikke var så trygge i al almindelighed. Svarer man, at familiens økonomi var "meget utryg", rykker man hele tre trin ned på tryghedstrappen med 13 trin i figur 2.1.

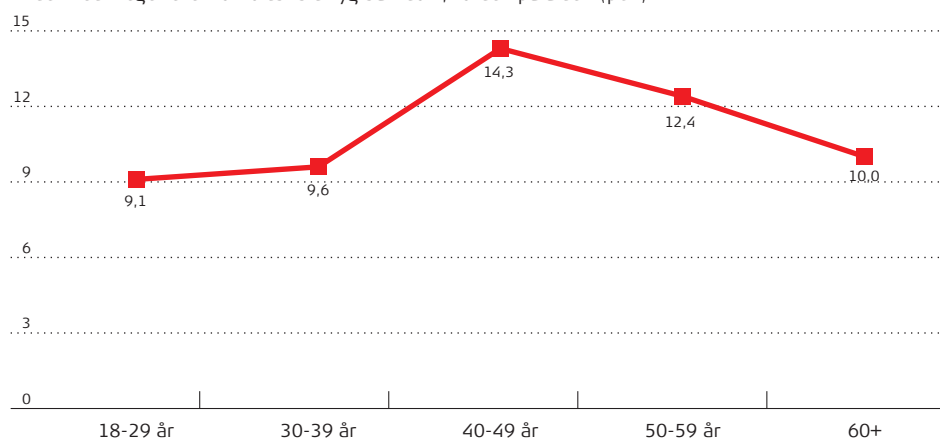
Noget af utrygheden handler dog ikke om knaphed. Dårlig økonomi kan som bekendt også være symptomer på andre dårligheder. Det er en statistisk kendsgerning, der bekræftes i denne undersøgelse, at gruppen med meget dårlig økonomi oftere end andre blev mærket af fænomener som vold og trusler i opvækstmiljøet, manglende tillid til forældrene og misbrugsproblemer. Men når man tager højde for den slags forhold, så står gruppen med den meget utrygge hjemmeøkonomi næsten to trin under i øvrigt sammenlignelige grupper på Tryghedstrappen.

TRYGGE TIDER?

Der er nogenlunde lige mange trygge og utrygge piger og drenge. Derimod spiller det en vis rolle, hvornår man er vokset op, som det ses i figur 2.2.

Figur 2.2 Utryghedskurven

Andel med meget eller forholdsvis utryk barndom, fordelt på alder. (pct.)

Figur 2.2: Der var færre utrygge børn under krigen i 1940'erne end under højkonjunktoren i 1960'erne. Først i 1970'erne nåede utrygheden ned på niveauet fra 1940'erne

Antal svarpersoner: 4180.

Kilde: TrygFonden og Zapera

Der blev færre utrygge børn i Danmark i løbet af det sidste kvarte århundrede, men tilsyneladende først efter en vis forværring. I 50'erne og navnlig i 60'erne var der flere utrygge børn end i årtiet før.

Forklaringen er måske, at 40'erne ikke blot var mærket af besættelsen, men også af en økonomisk og samfundsmæssig stagnation, mens de efterfølgende to årtier bød på vældige opbrud i erhvervs-, bolig-, familie- og kønsrollemønstre. Selvom 60'ernes forældre havde gode beskæftigelsesmuligheder og udsigt til stigende indkomster, var tiden måske mindre tryk for børn, end den senere blev opfattet.

Et af mange udtryk for de dramatiske ændringer er det årlige skilsmissetal, der blev fordoblet fra 1940 til 1960. Man kunne antage, at det var de nye og løsere familier, der gjorde nogle børn mere utrygge. Vi kan dog ikke finde nogen sammenhæng mellem skilsmisse og utryghed i tallene – og i øvrigt blev skilsmissetallet fordoblet igen fra 1960 til 1980, hvor andelen af utrygge børn faldt.

DEN INDIVIDUELLE FAMILIEHISTORIE

Oplevelsen af økonomisk utryghed i familien og de generelle forandringer i tiden kan ikke i sig selv forklare, hvorfor nogle havde en tryk og andre en mindre tryk barndom. De vigtigste forklaringer ligger øjensynlig i den individuelle familiehistorie.

Undersøgelsen har her stillet en lang række spørgsmål om, hvad svarpersonen har oplevet. På en række områder fandt vi ingen eller en meget tynd statistisk sammenhæng med spørgsmålet om, hvor tryk en barndom man havde. Der er således ingen grund til at tro, at der skulle være sammenhæng mellem på den ene side en overordnet følelse af, at ens barndom har været tryk, og på den anden side følgende forhold:

- Forældrenes skilsmisse, mens man var barn
- Den ene eller begge forældres død, mens man er barn
- Alvorlige ulykker, som f.eks. at hjemmet brændte ned, eller et familiemedlem blev dræbt
- Alvorlig fysisk sygdom blandt forældre eller søskende
- Enkeltstående tilfælde af seksuelle overgreb eller ubehageligt seksuelt pres.

Hvor frygtelige disse begivenheder end kan være, er det med andre ord ikke noget, der i sig selv gør barndommen tryk. I det mindste ikke så generelt, at vi kan finde en statistisk sikker sammenhæng imellem dem, der f.eks. oplevede dødsfald blandt forældre og den gruppe, der husker barndommen som tryk. Det er måske egentlig ikke så overraskende. Dødsfald kan ramme de overlevende på mange måder, f.eks. bevirke at de overlevende rykker tættere sammen.

Derimod kunne man godt vente at finde en sammenhæng mellem dem, der ofte blev mobbet og dem, der oplevede barneårene som tryk. Den finder vi også, men kun indtil vi renser tallene for virkninger af andre forhold. Sandsynligvis blev nogle af de mest utrygge og slet behandlede børn også mobbet mere end andre, men mobningen var trods alt en mindre vigtig del af de genvordigheder, de var udsat for i deres første år.

I øvrigt viser undersøgelsen, at langt flere rapporterer, at de ofte mobbes. Mens hver tredje 1980'er barn har mobbeerfaring i bagagen, blev kun halvt så mange af de +60-årige hyppigt mobbet. Har de sidste glemt 50'erne eller tilgivet? Er de moderne børn mere sarte eller mere opmærksomme på fænomenet? Eller er vore dages børn virkelig så meget værre ved hinanden end deres forældre og bedsteforældre var? Årsagen kan sagtens være et miks af disse forklaringer, og det kunne tale for at præcisere mobbebegrebet i senere undersøgelser.

DE VIGTIGSTE TRUSLER MOD EN TRYK BARNDOM

Når voksne i dag bedømmer deres barndom som mindre tryk, skyldes det altså nogle andre faktorer.

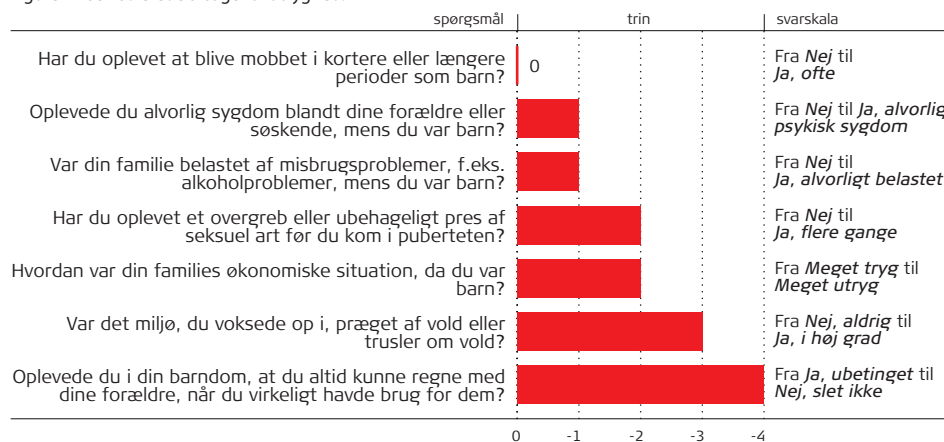
Nogle af de vigtigste kommer frem, når man stiller følgende spørgsmål¹

- Oplevede du i din barndom, at du altid kunne regne med dine forældre, når du virkelig havde brug for dem?
- Var det miljø, du voksede op i, præget af vold eller trusler om vold?
- Oplevede du alvorlig ..psykisk.. sygdom blandt dine forældre og søskende, mens du var barn?
- Var din familie belastet af misbrugsproblemer. F.eks. alkoholproblemer, mens du var barn?
- Har du ..flere gange.. oplevet overgreb eller ubehageligt pres af seksuel art, før du kom i puberteten?

I figur 2.3 har vi sammenholdt konsekvensen på barndommens tryk af svarene i den mest belastede kategori med svarene i den mindst belastede kategori. Vi har gennem en statistisk analyse isoleret de enkelte faktorer, så vi kan se, hvor meget henholdsvis ringe tillid til forældre, vold, psykisk sygdom, misbrug og seksuel chikane betyder for den generelle utryk, når andre spørgsmål til barndommen holdes konstante. Vi viser effekten i trin på trykstrappen.

Figur 2.3 Trusler mod trykheden i barndommen

Figuren viser isolerede årsager til utryk.

Figur 2.3: Hvis børnene ikke stoler på forældrene, falder de hele fire trin nedad trappen. Der er her taget højde for virkningen af andre problemer, som hyppigt optræder i familier, hvor børn savner tillid til deres voksne. Vi har sammenlignet trykheden hos dem, der svarede mest og mindst positivt (yderpunkterne i svarskalaen, der ses ude til højre). Derefter har vi rensat for virkningen af andre faktorer ved hjælp af en såkaldt MCA-analyse.

MCA-analyse (multivariat). Antal svarpersoner: 4180.

Kilde: TrykFonden og Zapera

¹ Interesserede kan henvende sig og få adgang til data og analysemodeller mv.

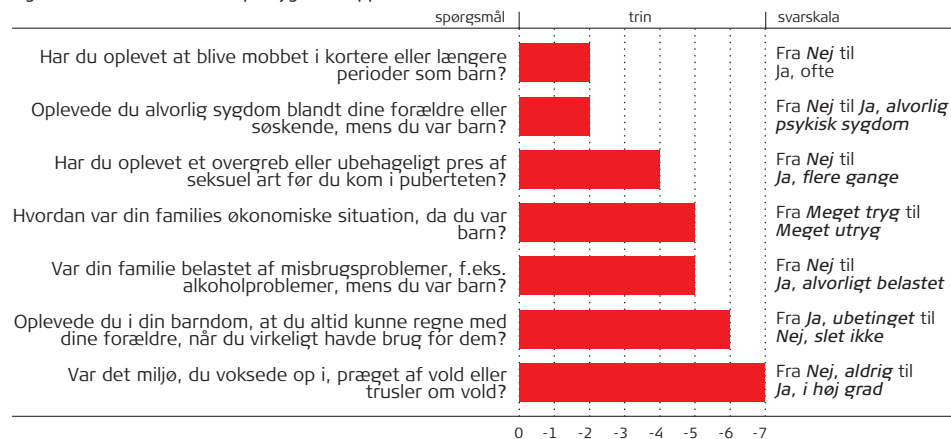
BØRNEUTRYGHEDENS MANGE ANSIGTER

I figur 2.3 så vi på virkningen af misbrug, psykisk sygdom osv. alt andet lige, men i de utrygge familier er meget ofte gået skævt på én gang. F.eks. kan psykisk sygdom optræde sammen med misbrug, eller misbrug sammen med dårlig økonomi, der igen hænger sammen med skilsmisse osv., uden at man kan udpege en enkelt udløsende årsag.

I figur 2.4 ses effekterne, når tallene ikke renses.

Figur 2.4 Belastede familier

Figuren viser antal trin nedad på tryghedstrappen.

Figur 2.4: Vold, manglende tillid til forældrene, misbrugsproblemer, utryk økonomi, psykisk sygdom mv. koster *hver især* på om man har haft en tryk barndom. Den store forskel til figur 2.3 viser at problemerne ofte er flettet sammen i familier. Antallet af trin nedad tryghedstrappen er beregnet udfra, at svarpersonernes barndomsoplevelser ændrer sig fra det mindst til det mest belastende. Svarskalaen viser disse yderpunkter.

Bivariat analyse

Antal svarpersoner: 4180.

Kilde: TrykFonden og Zapera

Der er statistisk sikre sammenhænge mellem de svarpersoner, der oplevede barndommen som utryk og de, der rapporterer om henholdsvis vold, mistillid til forældre, misbrugsproblemer, utryk økonomi, seksuelt pres, psykisk sygdom og mobning. Nogle af disse sammenhænge er desuden meget stærke. Den stærkeste sammenhæng findes mellem vold i opvækstmiljøet² efterfulgt af spørgsmålet om tillid til forældrene og eventuelle misbrugsproblemer.

Kender man svarene på alle spørgsmålene i tabellen, kan man forklare op imod 40 pct. af variationen i svarene på, hvor tryk barndommen var. Det er ganske meget for en undersøgelse af denne art, f.eks. fordi nogle husker forkert, eller fordi der vil være nogle, for hvem utrygheden i barndommen ikke først og fremmest havde ydre årsager.

² Den såkaldte bivariate sammenhæng mellem meget vold i opvækstmiljø og manglende tillid til forældre er 0,42, mens sammenhængen mellem vold og misbrugsproblemer er 0,35.

ØKONOMIEN – DEN STORE UTRYGHEDSSPREDER I FAMILIERNE

En af de faktorer, der forklarer mest af utrygheden i danske barndomshjem, er utrygheden med hensyn til økonomien. Vold eller seksuel chikane er naturligvis typisk sjælsrystende oplevelser, men heldigvis er der trods alt færre, der har dem. Hver fjerde i undersøgelsen husker hjemmets økonomi som mere eller mindre utryg, mens ca. hver 20. blev udsat for gentagne seksuelle krænkelse. Som samlet kilde til børnenes utryghed er samtlige børnelokkere i det 20. århundrede faktisk et lidt mindre problem.

Økonomisk bekymring er en markant utryghedsspreder. Og omvendt er en god økonomi en vigtig positiv faktor. Derfor må man også forvente, at den meget markante velstandsstigning i løbet af sidste århundrede fører til en mindsket utryghed i barndommen. Den sammenhæng er dog ikke så tydelig. I generationen over 50 beretter 31 pct. om økonomisk utryghed hjemme. I generation under 40 – det vil sige 70'ernes og 80'ernes børn – er tallet 27 pct. Den økonomiske tryghed har altså bevæget sig opad med velstandsniveauet, men i et langt trægere tempo. Danskernes købekraft blev mere end fordoblet i perioden. En forklaring er, at tryk økonomi måske nok så meget som indkomstens størrelse drejer sig om evnen til at holde hus med det, man nu en gang har. En anden forklaring er nok, at utrygheden også kan skyldes, at man ikke har råd til det, som andre har og derfor føler sig mindreværdig eller udenfor. Den økonomiske tryghed er samtidig den eneste faktor, der tydeligt har bevæget sig den rigtige vej og derfor kan være med til at forklare, hvorfor andelen af utrygge børn faldt i perioden – jf. figur 2.2.

HVOR SPRUTTEN GÅR IND, GÅR TRYGHEDEN NED

En del af forklaringen på, at børnenes tryghed ikke voksede med den øgede materielle tryghed, er givetvis, at en større del af familierne blev belastet af misbrugsproblemer. Som vist oven for, er misbrug en vigtig faktor for trygheden både direkte og indirekte. Også her taler vi om ret store grupper: Næsten hver femte familie – 17,9 pct. – kender til misbrug, selvom de fleste ikke føler sig alvorligt belastet af det. Der er altså også tal, der kan rykke det store billede.

3,9 pct. af svarpersonerne over 50 år oplyser, at deres barndomshjem var alvorligt belastet af misbrug. Ser man på svarpersonerne under 40, er tallet næsten dobbelt så højt – 6,9 pct.

Spørgsmålet gælder misbrug generelt, selvom vi har nævnt alkohol specielt. Navnlig stofmisbruget var nærmest helt ukendt i de tidlige generationer. Samtidig er alkoholforbruget mere end tredoblet i perioden.³ Der er derfor god grund til at antage, at vi kunne have reduceret utrygheden blandt de yngste væsentligt mere, hvis det ikke havde været for det tiltagende (alkohol-)misbrug – og det, der ofte følger med: familier i opløsningen, vold, mistillid, dårlig økonomi og seksuelle krænkelse. Sat på spidsen, så blev en stor del af den ekstra materielle tryghed, som børnene skulle have nydt godt af, ganske enkelt drukket op.

³ I 1955 svarede det gennemsnitlige forbrug af afgiftsbelagt alkohol i alle aftapninger til 3 l. ren sprit pr. indbygger. I 1990 var forbruget mere end tredoblet til 10 l. Kilde: Danmarks Statistik, Statistikbanken, Alko 1.

HVAD SKETE, DER DA DE UTRYGGE BØRN BLEV VOKSNE?

Hvordan påvirkede utrygheden i de første år børnene siden hen? Det er en almindelig formodning, at mange af de problemer, vi løber ind i senere i livet, er grundlagt i de første år. Man kan derfor også formode, at de utrygge børn er endt som utrygge voksne. Måske gik det ud over deres tillid til andre mennesker og deres livskvalitet også i senere livsfaser.

Det har vi dog ikke grundlag for at konkludere. Tværtimod ser det ud som om, de fleste overvandt de hug, de fik som børn. Et mindretal fik dog øjensynligt et tidligt knæk. Der er statistisk sikre sammenhænge mellem de svarpersoner, der havde en utryg barndom og de, der

- i dag føler sig utrygge i deres hverdag
- er forholdsvis utilfredse med tilværelsen for tiden
- reagerer negativt på udsagnet "de fleste andre mennesker er til at stole på"

Sammenhængene er dog ikke særlig stærke. Der er med andre ord så mange blandt "de barndomsutrygge", der i dag er utrygge, utilfredse og/eller præget af mistillid til omgivelserne generelt til, at det ikke kan være et tilfælde. Der er på den anden side ikke så mange, at man med nogen rimelighed kan hævde, at utrygge børn også er utrygge voksne.

Ser man på de mere specifikke spørgsmål om barndommen, så er det faktisk kun spørgsmålet om, hvorvidt man kunne stole på sine forældre og spørgsmålet, om man har været udsat for mobning, der med nogenlunde sikkerhed påvirker *dagens* generelle tryghed.

Nøjagtig samme og ganske svage mønster får vi frem, når vi sammenholder de utrygge børn med dem, der droppede ud af uddannelsessystemet uden en erhvervsuddannelse, og når vi ser på de aktuelle indkomstforhold for fortidens utrygge børn. Som gruppe betragtet klarer de sig dårligere end gennemsnittet, men forskellen er ret lille – og den skrumper yderligere, når man ser på f.eks. forældrenes uddannelsesbaggrund.

Også de spørgsmål, der er brugt i undersøgelsen for at teste svarpersonernes tryghed i ordets positive forstand – viser sammenhænge mellem en utryg barndom og manglende gåpåmod senere i livet. Eller med andre ord: Når nogle vokse i dag er utrygge, mistillidsfulde, utilfredse med tilværelsen og/eller uden mod på at gribe hverdagens chancer, så er forklaringen typisk ikke, at de stadig trækkes med en tung bagage fra barndommen.

ØKONOMISK UTRYGHED – PÅ TOPPEN AF KONJUNKTUREN

Tryghedsmåling 2004 og 2005 viste, at en afgørende del af utrygheden i samfundet handler om økonomi. Det rammer gennemgående livskvaliteten og den almindelige tryghed meget hårdt, hvis man går og frygter for uventede udgifter. Næringssorgerne fylder meget mere end f.eks. frygten for vold og sygdom, som ofte forbindes med utryghed i den offentlige debat.

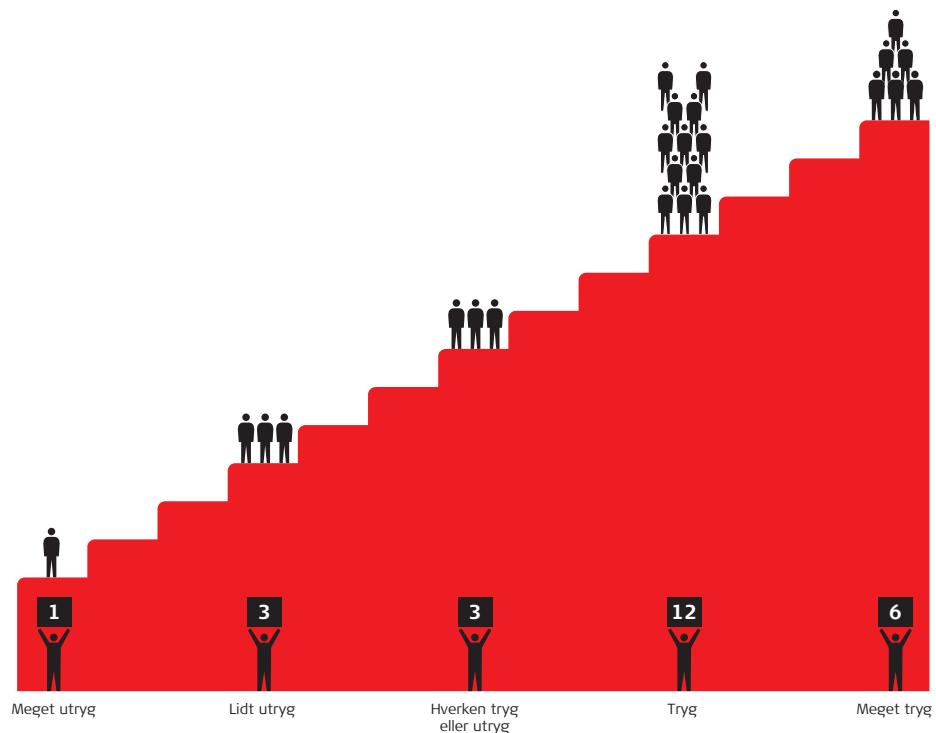
Udover at være alvorlig er den økonomiske utryghed også udbredt. Omtrent hver syvende betegner sin almindelige situation som mere eller mindre utryg. Dobbelt så mange – næsten hver tredje – har inden for det sidste halve år haft problemer med at sove, i flere tilfælde fordi økonomien trykkede. Analysen viser, at økonomisk utryghed kan have mange forskellige årsager. En meget lav indkomst er sjældent grund nok. Det er vigtigere, at man føler, at man har styr på de penge, man har, at man har luft i økonomien til at klare uventede regninger, og at man har en solid placering på arbejdsmarkedet. Det betyder imidlertid også meget, at man har mere end andre i samme boligområde og ganske særligt, at man ikke har følt grund til at skamme sig over sin økonomiske formåen. Det har én ud af fem danskere faktisk gjort i de sidste seks måneder. Utrygheden handler ofte om frygten for, at andre skal se ned på én, herunder risikoen for at blive devalueret i andres øjne. Det kan være med til at forklare, hvorfor økonomisk utryghed opleves som et større slag mod livskvaliteten end et dårligt helbred.

ØKONOMISK TRYGHED OG UTRYGHED ANNO 2007

I Tryghedsmåling 2007 har vi spurgt direkte til den samlede økonomiske tryghed. Her er det små 14 pct., der svarer, at overordnet set er deres husstandsøkonomiske situation lidt eller meget utryg.

Figur 3.1 Den økonomisk tryghedstrappe

Hvor tryk er din samlede økonomiske situation?

Figur 3.1: 25 danskere er placeret på en tryghedstrappe alt efter hvor tryk, de mener deres samlede økonomiske situation er. Ca. 1 ud af 25 danskere opfatter deres samlede økonomiske situation som meget utryk og yderligere ca. 3 ud af 25 betegner den som lidt utryk.

Spørgsmålsformulering: "Vil du overordnet set betragte den økonomiske situation i din husstand som [...] meget tryk, tryk, hverken tryk eller utryk, lidt utryk, meget utryk."

Antal svarpersoner: 4180.

Kilde: TrykFonden og Zapera

Tager man 25 danskere, oplever godt 18 deres økonomiske forhold som betryggende. De sidste 7 kan godt få øje på større eller mindre slanger i velfærdsparadiset.

At kun ca. en ud af de 25 ligefrem bedømmer deres samlede økonomiske situation som meget utryk må antages at ligge i underkanten – sammenlignet med virkeligheden. For når vi ser på de øvrige økonomiske utryghedssvar i undersøgelsen, kan vi konstatere, at der skal ganske meget til, før svarpersonerne giver sig selv bundkarakter i økonomi. Samtidig er der nogle grupper, der er så dårligt stillede, at de ikke kan nås med telefon – endsige internetundersøgelser.

Vi har ikke stillet det direkte spørgsmål i de tidligere tryghedsmålinger. Derimod spurgte vi til, om svarpersonerne aktuelt var utrygge over for en uventet udgift, og det spørgsmål er gentaget i Tryghedsmåling 2007. Hvor det i 2004 var en ud af fem, der nærede denne form for utryghed, var tallet lidt højere i 2005, og i denne måling er det en ud af fire. Utrygheden ser ud til at være stigende her på toppen af højkonjunktoren, men forskydningerne er det ikke, og vores data gør det ikke muligt at undersøge årsagerne nærmere.

MANGE SLAGS PENGESORGER

Økonomisk utryghed har mange årsager, der ofte påvirker hinanden. I Tryghedsmåling 2007 har vi spurgt til en række forskellige aspekter af svarpersonernes nuværende, tidligere og forventede økonomi. Derefter har vi set på, hvor godt svarene hænger sammen med svarpersonernes generelle oplevelse af tryghed og livskvaliteten i almindelighed.⁴

De spørgsmål, vi har stillet, drejer sig om svarpersonens⁵

- Husstandsindkomst
- Styrke på arbejdsmarkedet. Er svarpersonen i job? Kunne hun finde nyt job til samme løn?
- Likviditet – kan man klare en uventet regning på 8.000 kr., der forfalder om 14 dage?
- Brug af nødløsninger: Overtræk, trække betalinger, låne og søge hjælp fra familie m.m.
- Egen fornemmelse af overblik og husholdningstalent
- Økonomiske fremtid? Er økonomien bedre om et år? Er der sparet nok op til pensionen?
- Reaktioner på smalhals: Søvnproblemer, skam, konflikter med familien, spareplaner.
- Relativ økonomisk status i forhold til andre i boligområdet og jævnaldrende i familien
- Økonomisk tryghed i barndomshjemmet

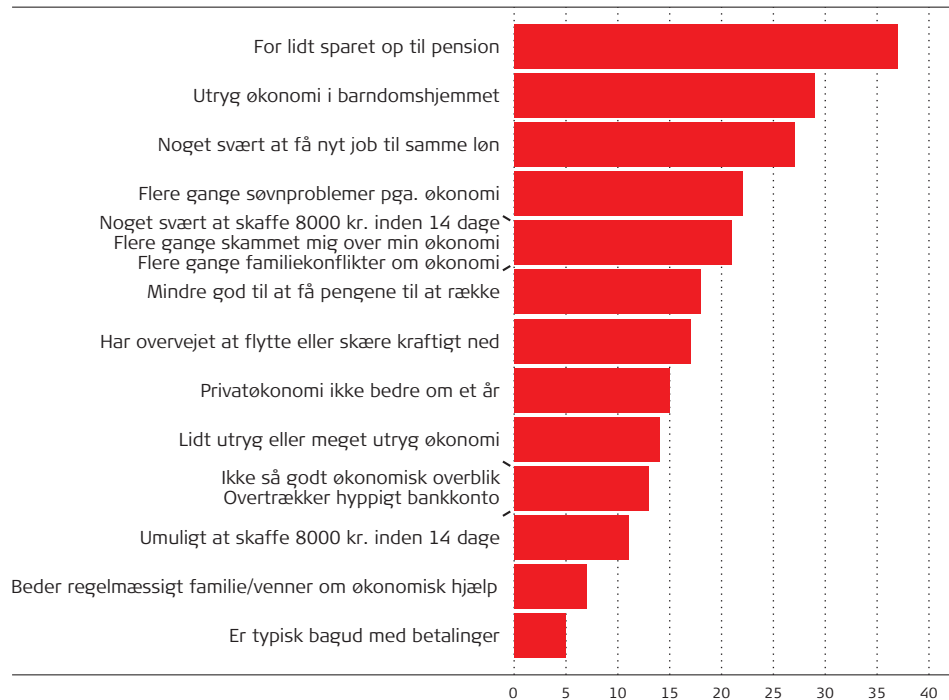
⁴ Et enkelt spørgsmål er rettet mod uddannelsessøgende, om de tror at deres nuværende uddannelse vil give dem en stabil indkomst i fremtiden. Det regner hele 88 pct. med.

⁵ Se de nøjagtige spørgsmålsformuleringer i bilag 1

Ser man på disse forskellige aspekter af økonomisk utryghed, kommer der følgende billede frem.

Figur 3.2 Pengesorger

Andel i pct. med følgende problem

Figur 3.2: Selv på toppen af en højkonjunktur har mange danskere forskellige former for pengesorger. Det er f.eks. ganske almindeligt at sove dårligt eller skamme sig over ens økonomi. Væsentligt færre – men dog stadig anseelige mindretal – er afhængig af økonomisk hjælp eller trækker betalingen af regninger.

Spørgsmålsformuleringer se bilag 1.

Antal svarpersoner: 4180.

Kilde: TrygFonden og Zapera

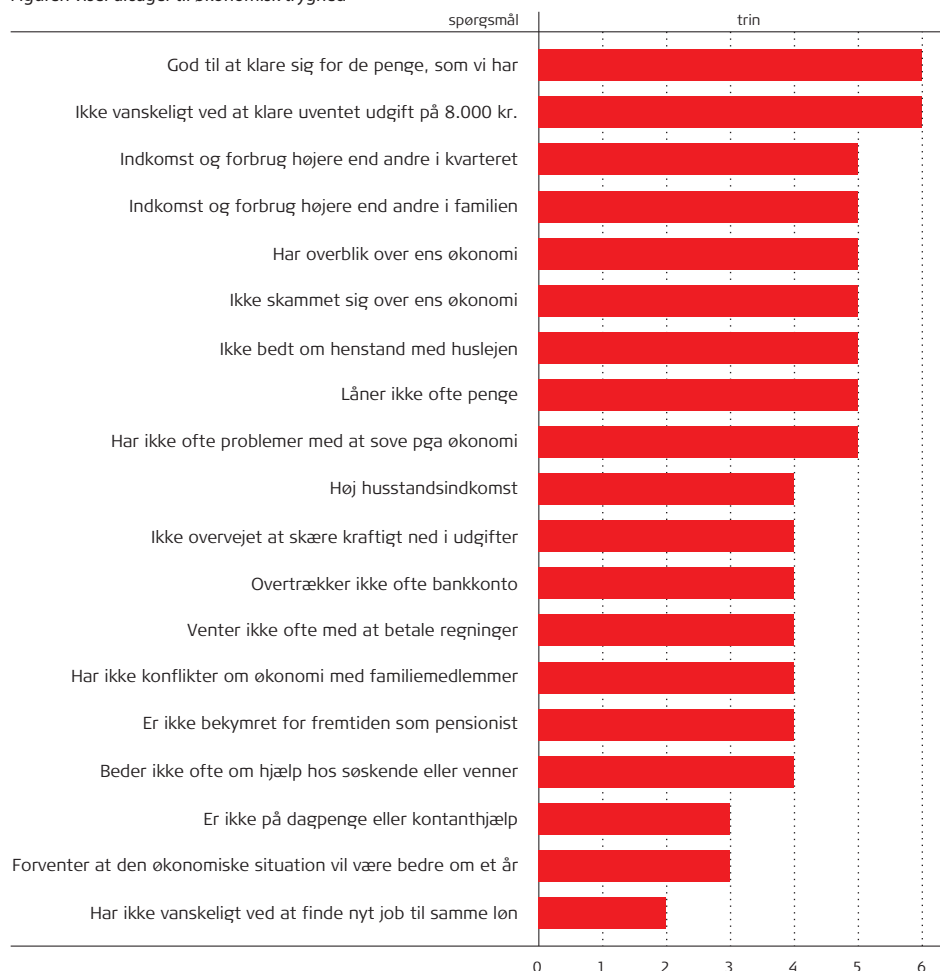
ØKONOMISKE PROBLEMER SOM KILDE TIL UTRYGHED

Tryghedsmåling 2007 kan ikke give et udtømmende svar på, *hvorfor* folk er økonomisk utrygge. Dertil er der for mange potentielle årsager, og de er ofte er sammenvævede, svære at spørge præcist til og tilmed pinlige at svare ærligt på. Der er formentlig *også* en mindre del af den økonomiske utryghed, der skyldes, at nogle mennesker simpelthen er utrygge, og det gælder derfor også deres økonomi.

Analysen viser, at alle de problemer, vi gennemgik ovenfor, hænger sammen med økonomisk tryghed. Hvis man prøver at illustrere økonomisk tryghed på en trappe med 13 trin – hvor bunden betegner, at man er helt økonomisk utryk og toppen, at man er helt økonomisk tryk, så viser figur 3.3, hvor mange trin man går op eller ned, hvis man flytter sig fra det ene yderpunkt i besvarelsen til det andet.

Figur 3.3 Op ad økonomiens tryghedstrappe

Figuren viser årsager til økonomisk tryghed

Figur 3.3: Økonomisk tryghed hænger sammen med rigtig mange ting. Har man styr på sin økonomi, en vis likviditet, mere råd end andre og tillid til fremtiden og ens styrke på arbejdsmarkedet – så bliver man mere økonomisk tryg.

Figuren viser, hvor langt man rykker op ad økonomiens tryghedstrappe, hvis man ikke har det nævnte problem. Tallene er fremkommet ved at sammenligne den generelle tryghed hos dem, der havde det største og det mindste problem på det givne område (dvs. yderpunkterne i svarskalaen). Hvis man eksempelvis har tillid til sin evne til at klare sig for de penge, man har til rådighed, rykker det alt andet lige svarpersonen hele seks trin op ad trappen.

Se bilag 1 for spørgsmålsformuleringer og svarskalaer. I spørgsmålet om husstandsindkomst går svaret fra under 100.000 kr. til over en 1 mio. kr. Spørgsmål om relativ stilling går fra "Væsentligt over" til "Væsentligt under" andre i boligkvarteret/familien i indkomst og forbrugsmuligheder.

Spørgsmålsformuleringer se bilag 1. Bivariat analyse.

Antal svarpersoner: 4180.

Kilde: TrygFonden og Zapera

Hvis man ryger ned ad alle disse trin på tryghedstrappen, kommer man selvsagt langt ned i kulkælderen. Der er imidlertid tale om, at *samtlig*e disse faktorer hænger sammen, og at nogle af dem nærmest måler det samme. Derfor bliver rutsjeturen knap så lang.

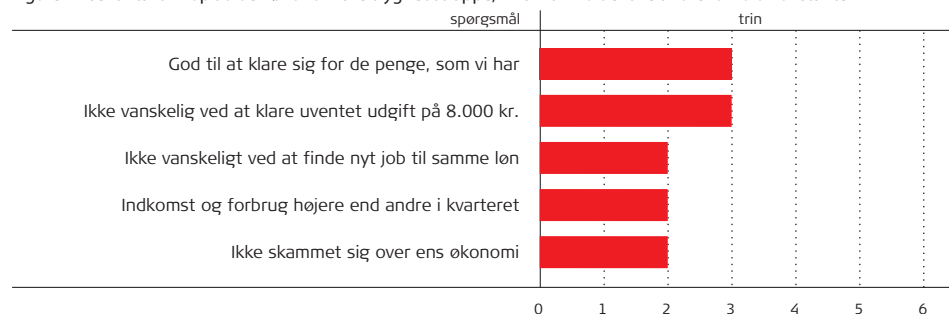
Man kan så prøve at isolere hvilke faktorer, der i sig selv påvirker den økonomiske tryghed *mest*, når man holder alle de andre faktorer konstant (i en såkaldt multivariat analyse). Dermed får man også en idé om hvilke faktorer, der ligger i skyggen af de andre, selvom det ofte kan diskuteres hvilken faktor, der er den afgørende.

Analysen viser, at der stadigvæk er elleve ud af nitten faktorer, der signifikant påvirker den økonomiske tryghed. Bemærkelsesværdigt nok er der nogle af dem, der så glider ud: Husstandsindkomsten, bekymring for pension og konflikter med andre familiemedlemmer over økonomi.

Blandt de elleve tilbageværende faktorer er det de fem, der står for næsten hele variationen. De fremgår af figur 3.4, hvor det også er angivet hvor kraftigt, de påvirker den økonomiske tryghed, når man holder alle andre faktorer konstante. Tilsammen kan disse fem faktorer forklare hele 41 pct. af variationen i økonomisk tryghed. Med den betydelige usikkerhed og den målestøj, der er i analyser som tryghedsmålingerne, så er der tale om en endog meget høj forklaret andel.

Figur 3.4 Den økonomiske trygheds drivkræfter

Figuren viser antal trin op ad den økonomiske tryghedstrappe, hvis man holder alle andre forhold konstante

Figur 3.4: De mange årsager til økonomisk tryghed og usikkerhed, der virker ind på hinanden, kan koges ned til nogle ganske få. Renser man for virkningen af andre forhold er det dem i figuren, der viser sig at have selvstændig betydning. Det er vigtigt at have styr på – og luft i – økonomien, men det er også vigtigt, hvor godt andre klarer sig.

Spørgsmålsformulering se bilag 1 og tekst under figur 3.3 .

MCA-analyse (multivariat). Antal svarpersoner: 4180.

Kilde: TrygFonden og Zapera

Hvis man noget forenklet skal sige, hvad økonomisk tryghed så består i, er det

- at vide, at man er god til at holde hus med husstandens penge
- at have luft i økonomien
- at stå stærkt på arbejdsmarkedet
- at have mere end andre i samme boligkvarter
- ikke at skamme sig over sin økonomi

Derimod betyder det ikke så meget, om man har mange eller få penge.

Ser vi på den økonomiske tryghed ud fra køn, alder og uddannelse, så er mænd en lille anelse mere økonomisk utrygge end kvinder (forskellen er under en femtedel af et trin på trappen i figur 3.1). De ældste og de alleryngste (under 18 år) er lidt mere utrygge end de 18-39 årige. Her er forskellen i runde tal et trin på trappen i figur 3.1. At have en lang videregående uddannelse i forhold til kun at have gået i folkeskole giver – alt andet lige – også ca. et trin på trappen. Mønstrer er igen, at de klassiske sociale baggrundsfaktorer spiller en forholdsvis begrænset rolle.

Analysen understreger, at økonomisk tryghed har mange facetter. Graver man dybere ned i specielle grupper, f.eks. enlige eller ældre, er det sandsynligt, at nogle andre mønstre vil træde frem. Det er bemærkelsesværdigt, at økonomisk tryghed er et meget relativt og delvist tabubelagt spørgsmål (se også kapitel 5). Det er meget vigtigt for mennesker, hvordan det går dem sammenlignet med andre i samme boligområde. Og økonomiske problemer giver jævnligt anledning til skam, som igen påvirker den enkeltes tryghed meget.

HVORFOR ER ØKONOMISK UTRYGHED SÅ ALVORLIG?

Økonomisk utryghed har som nævnt en meget stærk sammenhæng med livskvalitet. Der er ringere livskvalitet i denne analyse hos dem, der oplyser, at de har dårlig økonomi end hos dem, der oplyser, at de har dårligt helbred.

Vi analyserede i sidste afsnit, hvordan økonomien påvirker trygheden. Ser man på, hvad der påvirker *livskvaliteten*, træder et lidt andet billede frem:

At skamme sig over sin økonomi og sove dårligt på grund af pengesorger koster livskvalitet. Omvendt styrker det livskvaliteten at have fornemmelse for god styring, at have mere end de andre i familien og at forvente en økonomisk bedring. Tilsammen kan alene disse fem faktorer forklare ca. 10 pct. af variationen i danskernes samlede livskvalitet, hvilket er ganske meget. Igen er der ingen signifikant sammenhæng med hvor mange penge, man tjener (i en såkaldt multivariat analyse), når man medtager disse faktorer.

Der er formentlig flere grunde til at økonomien vejer så tungt. Én af grundene er givetvis, at den har så omfattende virkninger. Dårlig økonomi sætter rammer for, hvordan man kan bo, klæde sig, køre, more sig, hvilke gaver man kan tillade sig at give, og hvordan man kan bruge sin fritid osv.

Samtidig er dårlig økonomi ofte permanent som en livstidsdom. Som nævnt ovenfor, så spiller det omvendt en stor rolle for livskvaliteten, hvis man kan se en ende på sine økonomiske trængsler.

En tredje afgørende grund er givetvis, at økonomien spiller en stor rolle i vores sammenligningsfølelser – det er dem, der får os til at interessere os for, hvor godt andre sidder i det, og som fremkalder skam. Økonomisk status spiller en stor rolle for vores sociale status. At have gjort det godt er i mange miljøer næsten det samme som *at være god*. Rod i økonomien er derimod typisk skamfuldt og i et eller andet omfang selvforskyldt.

Den sociale status kan også få betydning for de nære relationer. F.eks. kan det koste både identiteten, ægteskabet og børnenes respekt, når manden mister sin forsørgerstatus. Derfor er det alt i alt forståeligt, at vi kan have stor – måske endda stigende – økonomisk utryghed i et af verdens mest avancerede velfærdssamfund på toppen af højkonjunktoren.

DEN POSITIVE TRYGHED – NYE BRIKKER TIL ET VIGTIGT BILLEDE

Både i Tryghedsmåling 2004 og 2005 forsøgte vi at udvikle de positive sider af tryghedsbegrebet. Udgangspunktet er, at tryghed er andet og mere end fravær af utryghed, ligesom sundhed ikke bare betyder, at man ikke er syg. Bredt sagt handler *den negative tryghed* om at undgå risici, mens *den positive tryghed* handler om at turde løbe (kalkulerede) risici.

Den positive tryghed er af stor betydning for både den enkelte og for samfundet. Man kan kun virkeliggøre sine muligheder og ønsker, hvis man tør gribe de chancer, der passerer forbi. Og samfundet stagnerer, hvis borgerne går i pindsvinestilling over for omverdenens udfordringer. Desuden er den positive tryghed formentlig selvforstærkende. Man bliver stærkere af at turde – og at have prøvet. Den, der savner positiv tryghed, ender derimod let i en ond spiral, hvor manglende mod medfører tiltagende modløshed. Det gælder for den enkelte såvel som for samfundet.

Også derfor er det centralt at forstå, hvad der fremmer og hæmmer positiv tryghed. For at nå dertil er det blandt andet centralt at klarlægge, hvordan den positive tryghed nærmere skal defineres. Tryghedsmåling 2004 og 2005 prøvede én analysestrategi af. I Tryghedsmåling 2007 forsøger vi en anden. Begge strategier præsenteres nedenfor. Derefter udfoldes de vigtigste konklusioner af målingen.

POSITIV TRYGHED SOM BEGREB

Der findes ingen etableret forskning i positiv tryghed. Hverken forskningens metoder eller selve forskningsfeltet er særlig veldefineret. Tryghedsmålingerne forsøger altså på dette område at inddæmme nyt land. En af udfordringerne består i at afklare, om det er mest frugtbart at se positiv tryghed ud fra følgende perspektiver

- Et holdningsmønster betinget af personlighedstræk
- Et handlingsmønster betinget af ressourcer
- En handlingsstrategi betinget af den konkrete sammenhæng

Vi har hidtil især set på positiv tryghed som en et holdningsmønster (eller "*mindset*"), en særlig kombination af personlige egenskaber, som vi identificerede som mod, risikovilje, handlekraft, forandringsvilje og (selv-)tillid. Skulle det koges ned til et enkelt udtryk kunne man måske bruge det gode, danske ord "gåpåmod".

En anden mulighed er at betragte positiv tryghed som et handlingsmønster, en særlig måde at agere på, som de fleste anvender, hvis de *kan* – dvs. har ressourcerne til det, f.eks. i form af penge og indflydelse, kompetence, netværk og sundhed eller personlig energi.

Den tredje mulighed er at se positiv tryghed som en handlingsstrategi, der er knyttet til en bestemt sammenhæng. Her bestemmes adfærd af de langsigtede mål, som folk aktivt forfølger i deres arbejdsliv, deres familieliv, stilling i lokalsamfundet eller andre definerende livssammen-

hænge. At man tør løbe en risiko for navn og rygte ved at træde offentligt frem betyder ikke, at man også er parat til at skifte job eller løbe en risiko med russiske aktier – og omvendt.

Endelig kunne man naturligvis tænke sig, at positiv tryghed bedst forstås som en komplementær størrelse af f.eks. personlighedstræk, ressourceafhængige handlingsmønstre og kontekstafhængige strategier.

POSITIV TRYGHED: ET MINDSET ELLER ET HANDLINGSMØNSTER?

Vi har i Tryghedsmåling 2004 (og lidt mere forenklet i 2005) forsøgt at teste den positive tryghed forstået som et særligt holdningsmønster ("mindset") ved at stille nogle generelle holdningsspørgsmål, der skulle give os et indtryk af svarpersonernes handlekraft, mod, risikovilje og forandringsvilje og (selv-)tillid.

Analyserne sandsynliggjorde, at der er en betydelig positiv tryghed i den danske befolkning – målt på denne måde. De udsagn, der skulle bruges til at konstatere, om respondenterne var tryk i positiv forstand, fik alle stor tilslutning.

F.eks. kunne næsten 85 pct. af svarpersonerne betegnes som "handlekraftige", idet de erklærede sig enige i udsagnet: "Når jeg står over for et problem, handler jeg, indtil problemet er løst". Tilsvarende kunne over 2/3 betegnes som "tillidsfulde", idet de tilsluttede sig udsagnet, at andre mennesker overvejende er til at stole på, og tilsvarende andele "klarede" de spørgsmål, der skulle indikere deres mod, forandringsvilje og selvtillid. Resultatet er et udtryk for, at danskerne ikke er de Jantelovs-styrede, udviklingsfyrerkrækkede, forsigtigpetere, som nogle har villet gøre dem til. Man kan naturligvis diskutere, hvor dybt man lodder grundstemningen i befolkningen med disse spørgsmål, ligesom det er usikkert, hvor meget de egentlig fortæller om svarpersonernes faktiske adfærd. Men de giver nok så meget et billede af de holdninger og den adfærd, som svarpersonerne opfatter som positive. Og her er der altså på ingen måde Jantelov eller forandringsfyrerkrækkelse – tværtimod. Hvis positiv tryghed navnlig ses som noget, der kan måles på holdninger, er den positive tryghed altså uhyre udbredt.

Mere vanskeligt er det som sagt at afgøre på denne måde, hvor dybt disse holdninger stikker – hvor meget de fortæller om, hvordan personen bagved handler og orienterer sig i omverdenen. De 85 pct., der kom ud som handlekraftige i undersøgelsen, er det givetvis ikke i helt samme grad. Samtidigt afslørede undersøgelsen også, at der kun i mindre grad er et klart mønster, der indikerer, at hvis man f.eks. har masser af tillid til andre, så er man også risikovillig og handlekraftig. Det var ikke muligt at identificere bestemte grupper i samfundet, som havde alle eller manglede alle træk.

Tryghedsmåling 2004 og 2005 kunne ikke bruges til at afprøve de to alternative tilgange til den positive tryghed, vi nævnte ovenfor. Det har vi derimod forsøgt med Tryghedsmåling 2007.

For det første har vi stillet en række spørgsmål, der drejer sig om svarpersonernes mål på længere sigt. Vi har forsøgt at få svarpersonerne til at bedømme realiteten i, at de vil kunne nå målet, således at svaret afspejler deres ønsker og selvurdering, men ikke det, der er ren ønsketænkning.

For det andet befinder de nævnte mål sig inden for forskellige livssfærer med særlig vægt på de offentlige sfærer, arbejdsliv og politik/civilsamfund. Idéen er, at vi kan få en fornemmelse af, om de, der stræber efter mål i den ene sammenhæng, også gør det på andre områder.

For det tredje har vi stillet en lang række baggrundsspørgsmål, der gør det muligt at se, om svarene adskiller sig fra hinanden efter bl.a. personens indkomst, stilling, uddannelse, livskvalitet, civilstand, boligsituation, helbred, alder og køn. Samtidig er de stillet til en gruppe, der er ca. 4 gange så stor som en typisk meningsmåling. Det gør det muligt at få statistisk sikre sammenhænge frem også på mindre grupper. Derved er det muligt at se, om der er karakteristiske mønstre i svarene efter de ressourcer, som de pågældende råder over.

Vi afprøver dernæst, hvor frugtbare de tre perspektiver er. Det sker på følgende måde:

Hvis positiv tryghed skal studeres som et holdningsmønster, må der være en stor sandsynlighed for, at personer med holdningen a, også har holdning b, c og d, og at dette sæt af holdninger siger noget om personens egenskaber (mod, risikovilje, handlekraft, forandringsvilje og (selv-)tillid). Man måtte desuden også forvente, at disse egenskaber gør sig gældende uanset personens ressourcer og på tværs af forskellige sociale sammenhænge.

Hvis positiv tryghed betragtes som et ressourcebetinget handlingsmønster, kræves et mønster i handlinger snarere end i holdninger. Man må samtidig forvente, at dette mønster i høj grad defineres af personens alder, uddannelse, økonomi osv. Derimod vil handlingsmønstret i mindre grad påvirkes af den sammenhæng, som handlingen foregår i.

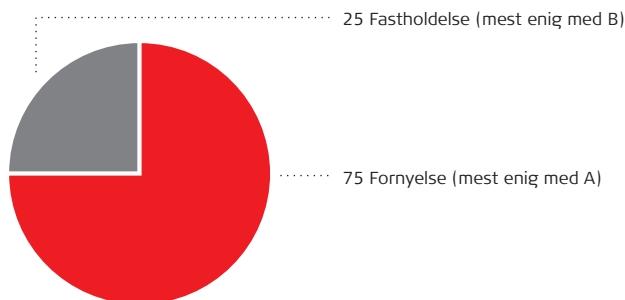
Er positiv tryghed derimod en handlingsstrategi, der varierer efter sammenhængen, vil man netop se svarpersonen handle helt forskelligt på tværs af sektorer uden en stærk statistisk sammenhæng til holdninger eller ressourcer.

DANSKERNES POSITIVE TRYGHED 2007

Tryghedsmåling 2004 og 2005 efterlod det billede, at danskerne er en nation af fornyere snarere end fastholdere, der vil bevare det velkendte. De to målinger viste også, at befolkningen gennemgående ikke er skræmt over tidens trusler og risici. Samme billede genfinder vi i Tryghedsmåling 2007, bl.a. i svarene på de to nedenstående spørgsmål:

Figur 4.1 Forny eller fastholde?

Andele i pct.

Figur 4.1: Danskerne er helt med på fornyelse i samfundet – i hvert fald på det principielle plan.

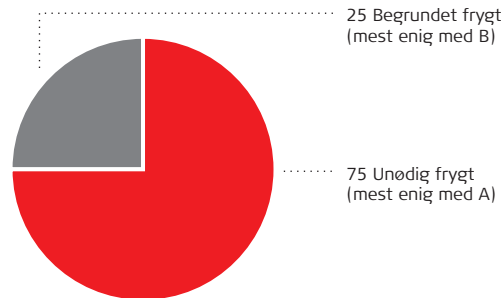
Spørgsmålsformulering: "Så har vi et spørgsmål om fornyelse. Det er udformet som en diskussion mellem to parter. Anfør hvem du er mest enig med også selvom du ikke er helt enig. A siger: Samfundet går glip af meget godt, fordi vi ikke er gode nok til at forny os i Danmark. B siger: Fornyelse er ikke så vigtigt som at holde fast i vores traditioner og værdier." Svarfordelingen er omtrent den samme i 2004.

Antal svarpersoner: 4180.

Kilde: TrygFonden og Zapera

Figur 4.2 En farlig tid?

Andele i pct.

Figur 4.2: Ikke så lette at skræmme. Danskerne er meget kritiske overfor mediernes dækning af risici.

Spørgsmaalsformulering: Medierne i Danmark skriver meget om risici og ting, der er farlige. Hertil siger A: Medierne skaber meget unødvendig frygt ved at overdrive risikoen ved mange ting. Hertil siger B: De problemer, som medierne trækker frem, er som regel reelle nok. Svarfordelingen er omtrent den samme i 2004.

Antal svarpersoner: 4180.

Kilde: TrygFonden og Zapera

Der er til Tryghedsmåling 2007 udviklet et sæt spørgsmål, hvor vi går tættere på både personen selv og på de sammenhænge, som personen kan indgå i – og spørger direkte til påtænkt handling.

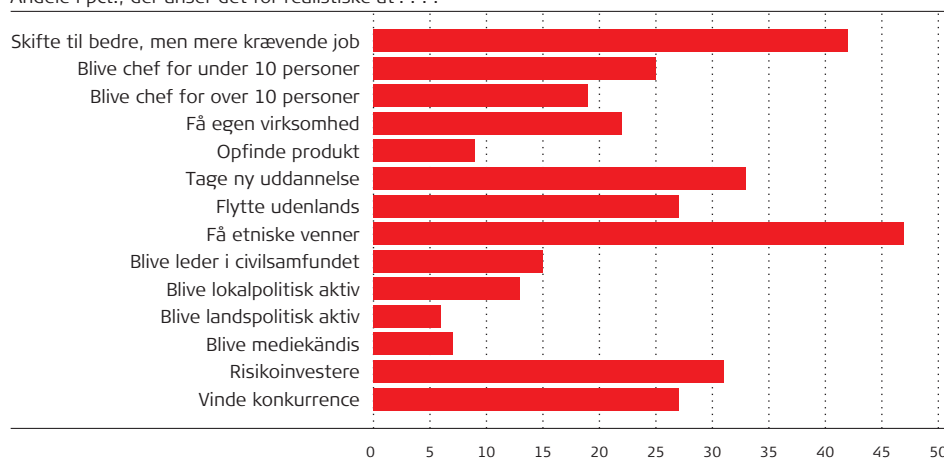
Der er stillet 14 spørgsmål, der lyder:

Så kommer der nogle spørgsmål om nogle ting, som du måske vil gøre i *fremtiden*, hvis dine praktiske og økonomiske muligheder ellers er til det. Vi vil gerne høre, hvor realistisk det er, at du kommer til at

- Skifte til et bedre job, også selvom det er mere krævende
- Tage en ny uddannelse
- Få nære venner med en anden etnisk baggrund end din egen
- Flytte til udlandet, i det mindste for en periode
- Få egen virksomhed
- Investere i f.eks. aktier, selvom der er risiko for at tabe penge
- Opfinde et nyt produkt
- Vinde en konkurrence inden for et område, der interesserer dig
- Blive en kendt person i medierne
- Blive en fremtrædende person i det lokale foreningsliv
- Deltage i det politiske liv på nationalt plan
- Deltage i det politiske liv på lokalt plan
- Være chef på dit arbejde for op til 10 personer
- Være chef på dit arbejde for mere end 10 personer

Figur 4.3 Realistiske ambitioner

Andele i pct., der anser det for realistiske at . . .

Figur 4.3: Hver fjerde dansker i de erhvervsaktive årgange tror på muligheden for at flytte til udlandet og ca. samme andel går med en lille chef i maven.

Spørgsmålsformuleringerne er som anført oven for. Svarmulighederne var: Meget realistisk. Realistisk. Ikke så realistisk. Slet ikke realistisk. Ikke relevant for mig. Ved ikke/vil ikke svare. I figuren gengives andelen, der svarer meget realistisk + realistisk

Antal svarpersoner: 3.427, idet kun svarpersoner under 60 år er udspurgt.

Kilde: TrykFonden og Zapera

Danskernes gåpåmod ser også pæn ud, når man betragter det tættere på, selvom procentandelene naturligvis falder, når spørgsmålene gælder svarpersonernes realistiske ambitioner og ikke bare deres generelle holdninger.

Andelene i figuren viser hvor mange, der opfatter det pågældende ønske som en relevant og realistisk ambition. Spørgsmålsformuleringen gør det muligt at udskille den del af svarpersonerne, som denne ambition overhovedet kunne give mening for. Dels har vi taget respondenter over 60 år ud af undersøgelsen. Dels har vi gjort det muligt at markere, at den nævnte ambition ikke er relevant for dem af den ene eller anden grund.

Spørgsmålene drejer sig om ambitioner i mere eller mindre adskilte kontekster eller livssfærer. To af dem er forholdsvis tydeligere, nemlig erhvervssfæren og den offentlige sfære. Mange af de øvrige drejer sig om så umage størrelser, at man højst kan forsvare at anbringe dem i en kasse med etiketten "selvrealisering".

Erhvervssfæren: De fleste spørgsmål vedrører forskellige aspekter af job og karriere. Her har ca. to ud af fem en realistisk forhåbning om et bedre og mere krævende job, en ud af tre overvejer en ny uddannelse, en ud af fire vil gerne være chef og en ud af fem pønser på at starte for sig selv.

Den offentlige sfære: Omkring hver sjette forestiller sig en mulig fremtid som aktiv i lokalpolitik eller fremtrædende i det lokale foreningsliv. Langt færre – hver 20. – drømmer om blande sig i landspolitik eller bade i medieopmærksomhed.

I "selvrealiseringskassen" finder vi svarpersoner med ambitionen om at knytte nære venskaber med mennesker med en anden etnisk baggrund, flytte (midlertidigt) til udlandet, og opfinde noget nyt. Disse tal er overraskende høje. Tænk, næsten hver 10. opfatter det som realistisk,

at de vil opfinde noget nyt, næsten hver tredje drømmer om det store udland for kortere eller længere tid og næsten hver anden tror, at de kan knytte nære venskaber henover etniske skel. Vi har ikke historiske tal at sammenligne med, men mon ikke vi her er vidne til et af globaliseringens stilfærdige og dramatiske gennemslag? I andre hjørner af kassen finder mere end hver fjerde, at de er så gode til noget, at det er realistisk at vinde en konkurrence. Endelig er en tredjedel parate til at risikere deres penge på aktier.

Hvis den positive tryghed var knyttet til *bestemte sammenhænge*, ville vi forvente, at svarpersoner, der har én ambition i erhvervssfæren, ofte også ville have flere på samme område. Det viser sig rent faktisk at være tilfældet (data ikke vist). Den gruppe, der gerne vil have et bedre og mere krævende job, har rigtig mange chefer i maven og en stor tilbøjelighed til at tage endnu en uddannelse. Og vil man gerne være sjakbajs for et hold på under ti, så har man næsten altid også ambitionen om at blive chef for noget lidt større. Også de i *den offentlige sfære* er der meget pæne eller ligefrem særdeles markante sammenhænge mellem dem, der gerne vil være et ansigt i det lokale foreningsliv, aktive i lokal politik, aktive i landspolitik og kendt i medierne.

Derimod ville man ikke – stadig ifølge kontekstforklaringen – umiddelbart forvente at finde særlig stærke sammenhænge i selvrealiseringskassen mellem eksempelvis svarpersoner, der håber på at vinde en konkurrence, svarpersoner, der har lyst til at bo i udlandet eller svarpersoner, der godt tør risikere deres penge. Disse sammenhænge er da også typisk langt svagere i materialet, selvom man ofte kan finde dem, hvilket vi skal komme tilbage til om lidt. Alt i alt bestyrker denne test altså hypotesen om, at positiv tryghed et langt stykke ad vejen kan forstås som "en handlingsstrategi betinget af den konkrete sammenhæng" eller livssfære.

ER POSITIV TRYGHED ET SPØRGSMÅL OM RESSOURCER?

En anden mulighed er at betragte positiv tryghed som et handlingsmønster, en særlig måde at agere på, som de fleste anvender, hvis de kan – dvs. har ressourcerne til det.

For at teste denne mulighed har vi undersøgt, om der er sammenhæng mellem svarene og det, vi ellers ved om svarpersonerne – deres køn, alder, uddannelsesforhold, helbred, husstandsindkomst, netværk, generelle tryghed, samlivsforhold mv. Det virker oplagt, at en god uddannelse/kompetence, netværk, økonomi, og helbred kunne være med til at forklare, hvorfor nogle udviser mere gåpåmod end andre. Det er også sandsynligt, at ungdom og psykisk overskud (som den generelle tryghed giver indtryk af) kunne være en ressource bag den positive tryghed. Derimod er det mindre givet, hvordan køn påvirker handlingsmønstret.

Hvis man kigger på de enkelte spørgsmål, genfinder man kun på nogle få spørgsmål dette mønster. Lysten til at lave risikable investeringer hænger noget sammen med først og fremmest køn, hvor mænd er markant mere risikovillige (eller måske selvovaluerende!) end kvinder, dernæst med ung alder og ikke overraskende høj indkomst. Samme mønster slår igennem på spørgsmålene, om det er realistisk at man bliver chef. Her spiller en mellemlang eller lang uddannelse også positivt ind. Når det gælder realismen i at skifte til et mere krævende job eller tage en ny uddannelse, slår alder ganske kraftigt igennem. Det samme gælder, om end noget mindre kraftigt, på de andre spørgsmål i *erhvervssfæren*. Derimod er det bemærkelsesværdigt, så lidt ressourcer eller baggrundsfaktorer kan forklare realismen i at deltage i *den offentlige sfære*. Her har mænd en anelse mere tiltro til realismen end kvinder, men forskellen er vitterligt ikke stor – de øvrige faktorerers betydning er forsvindende lille. Det samme er tilfældet med selvrealiseringsspørgsmålene. Her er det dog kun alder, der igen spiller en rolle, mens sammenhængen til de andre faktorer er ganske svag.

Det, at mænd generelt vurderer realismen højere end kvinder, kan i hvert fald delvist henføres til, at de 14 spørgsmål ikke omfatter nogen af de aktiviteter, hvor kvinder traditionelt står stærkt, f.eks. forældrerepræsentant i bestyrelser, græsrodsarbejde osv.

Endelig er der lavet en analyse af hvor mange af de fjorten positiv tryghedsspørgsmål, som respondenterne (alle under 60 år) svarer meget realistisk på. Præcis hver fjerde af respondenterne mener ikke, at det er realistisk, at de når en eneste af de fjorten fremtidsudsigter. Godt hver fjerde regner med, at de når et eller to af spørgsmålene. Yderligere knap hver fjerde regner med, at de når tre eller fire af spørgsmålene, og endelig regner den sidste fjerdedel meget energisk med, at de når fem eller flere af spørgsmålene.

Det er især de yngre, de veluddannede og de velstillede – og i et vist omfang mænd – der regner med at nå mange af spørgsmålene. Især er alderseffekten markant, hvilket ikke er overraskende, da det simpelthen tager tid at nå flere af spørgsmålene, og unge i sagens natur har mere tid – og vil have glæde af f.eks. en ny uddannelse i længere tid. Der er til gengæld ingen sammenhæng med, om man føler, at man har et socialt netværk til at hjælpe med praktiske ting eller et godt helbred, når man kender de øvrige baggrundsfaktorer. Og der er bemærkelsesværdigt nok ingen sammenhæng mellem antallet af spørgsmål, man når og den generelle tryghed. Der er altså hverken tale om, at tryghed gør folk sløve – eller giver dem mere gåpåmod.

Alt i alt forklarer ressourceperspektivet noget af den positive tryghed i erhvervssfæren, hvor især en ung alder og delvist uddannelse spiller en vigtig rolle. Samme, men svagere mønster, finder vi inden for selvrealiseringsspørgsmålene – mens der så godt som intet er at hente i ressourceperspektivet, når vi ser på spørgsmålene, der handler om aktiviteter inden for den offentlige sfære.

Så alt i alt er det noget begrænset, hvad ressourcer kan forklare om positiv tryghed.

HOLDNINGER ELLER HANDLINGSSTRATEGI?

Hvis positiv tryghed er udtryk for en samlet holdning eller særlig livsindstilling, så skal alle svarene på de 14 spørgsmål hænge sammen. Det mønster optræder faktisk i dataene. Samtlige svar hænger sammen (målt i en såkaldt faktoranalyse), om end spørgsmålet om realisme i at lave risikable investeringer falder udenfor med en markant svagere sammenhæng til de øvrige spørgsmål. Det var til gengæld et af de spørgsmål, hvor baggrundsfaktorer kunne forklare mest. Men for rigtig mange gælder det, at hvis man er minded for at blive chef, så regner man også med, at man kan klare et mere krævende job, et ophold i udlandet, optræde i medierne eller blande sig i politik.

Analysen kan også finde et andet – men noget svagere – mønster, hvor folk mere selektivt vælger ud blandt de forskellige spørgsmål. Her er vi tættere på en slags handlingsstrategi, hvor man bevidst vælger sine satsninger, om end man skal være meget forsigtig med at tolke for hårdt her. Det mønster, der kan ses, går på, at nogen klart tror på muligheden i at tage uddannelse, flytte til udlandet osv. – men samtidig markant vender sig *imod* at blive en offentlig person, dvs. deltage i offentlighedssfæren. Endelig er der et endnu svagere mønster, hvor nogle gerne vil have en ven med en anden etnisk baggrund, mens de f.eks. slet ikke vil være chef eller foretage aktieinvesteringer.

Så alt i alt viser analysen af dette mere handlingsorienterede syn på positiv tryghed, at også her spiller folks samlede mindset en betydelig rolle. Undersøgelsen har ikke målt direkte på svarpersonernes forskellige personligheder, men meget tyder på, at de spiller en ganske væsentlig rolle. Ressourcer i form af ungdom og i mindre grad uddannelse spiller samlet set en rolle, men analysen tyder på, at disse faktorer spiller en mindre vigtig rolle for, hvor svarene placeres. Det er muligt at finde spor af forskellige handlestrategier i svarene, men de omfatter kun en mindre del af respondenterne.

METODISKE UDFORDRINGER VED AT MÅLE TRYGHED

Det er nu lavet i alt fem undersøgelser, hvor danskerne er blevet spurgt om deres tryghed. Heraf er to undersøgelser lavet næsten samtidig i 2007, men med to forskellige måder at indsamle svar på de samme spørgsmål, nemlig via internetbesvarelser og via telefoninterview. Tryghedsmåling 2007 rummer også markant flere respondenter end tidligere undersøgelser.

Der er gennemført følgende tryghedsmålinger:

- Tryghedsmåling 2003: Ukendt tidspunkt, 2003, ca. 1000 respondenter, Advice Analyse og Strategi
- Tryghedsmåling 2004: September, 1007 respondenter, 18-75 år, internetsurvey, Zaperas A/S
- Tryghedsmåling 2005: April, 1006 respondenter, 18-85 år internetsurvey, Zaperas A/S
- Tryghedsmåling 2007 (I): August, 4180 respondenter, 15-65 år⁶ internetsurvey – heraf 669 gengangere fra Tryghedsmåling 2005 undersøgelsen, 20-74 år, Zaperas A/S.
- Tryghedsmåling 2007 (II): August, 1012 respondenter, 18-65 år, telefonsurvey, Epinion

Hertil kommer, at der er gennemført en beslægtet ungdomsundersøgelse i maj 2005 med 846 respondenter blandt 15-20 årige med et internetsurvey (Zaperas A/S). Endelig er der gennemført en tryghedsmåling i Norge i 2005 og en måling blandt unge nydanskere i 2007 delvist baseret på maj 2005 målingen.

Der er i Tryghedsmåling 2004 og 2005 nærmere redegørelser for nogle af de metodiske problemer i at måle tryghed. Den stærke tendens til at finde relativt svage sammenhænge i datamaterialet går igen i alle tryghedsmålinger, med undtagelse af ungdomsundersøgelsen. En væsentlig grund hertil er, at folks svar på hvor trygge de er, langt fra kun afhænger af deres sociale og arbejdsmarkedsmæssige position. Svarene er også påvirket både af, hvad man billedligt talt kan kalde et "grundfjeld" bestående af folks personlighed og måske også coping-strategier over for problemer og af et kaotisk "vejr" bestående af folks umiddelbare humør og umiddelbare oplevelser lige op til det tidspunkt, hvor de svarer på spørgsmålene. Der findes spørgsmål, der måler folks personlighed mv., men der skal stilles rigtig mange spørgsmål for at få rimeligt pålidelige svar. Omvendt findes der ikke mange spørgsmål, der gør det muligt at få greb om, hvilket umiddelbart humør folk er i. Så der er meget store problemer i at kontrollere for disse faktorer.

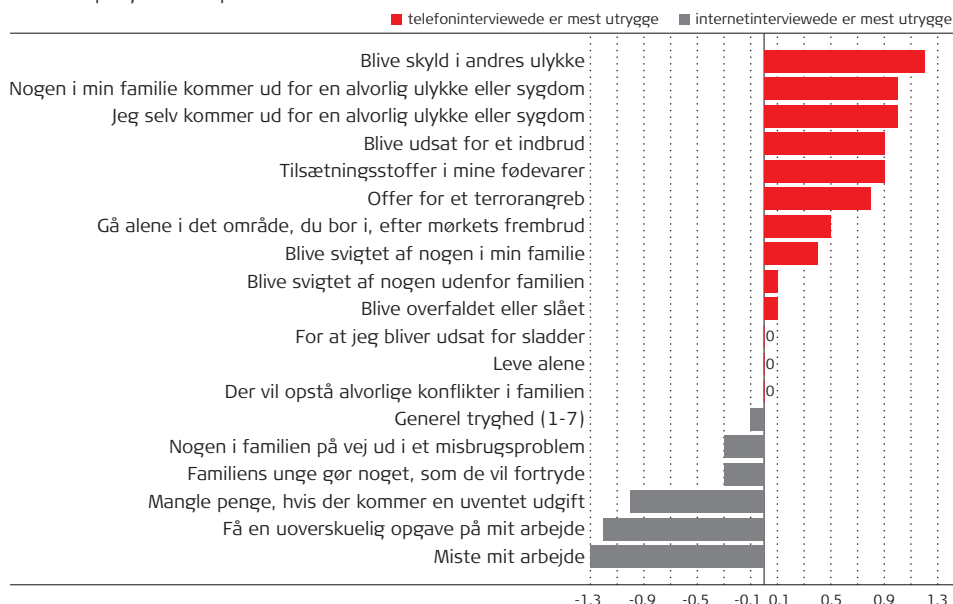
Med Tryghedsmåling 2007 tilføjes endnu to byggesten til metodikken i tryghedsmålinger.

Den ene er en sammenligning af svarene på identiske tryghedsspørgsmål i henholdsvis en telefonundersøgelse og en internetbaseret undersøgelse. Figur 5.1. viser forskellen i svar mellem telefonundersøgelsen og internetundersøgelsen omregnet til trin på en 13 trins tryghedstrappe som i kapitlerne 2 og 3.

⁶ Da der er forholdsvis få ældre tilmeldt Zaperas internetpanel kan man ikke opbygge en repræsentativ stikprøve med over 4000 respondenter, hvis man medtager over 65 årige.

Figur 5.1 Interviewmetode gør en lille forskel

Skala er opregnet til 13 punkt skala

Figur 5.1: Forskelle i tryghed afhænger lidt af interviewmetode. Telefon eller internet gør en lille forskel. Danskerne er mere utrygge for at blive skyld i andres ulykke eller selv blive offer for noget, når de interviewes per telefon. Omvendt kommer økonomisk utryghed og misbrugsfrygt kraftigere frem, hvis man udspørger via internettet.

Oprindelig fem punkt svarskala er omregnet til 13 punkt skala for at være sammenlignelig med tryghedstrapperne i kapitel 2 og 3.

Antal svarpersoner: Internet 3944 (idet 15-17 årige er udeladt) og telefon 1012.

Kilde: TrygFonden, Epinion og Zapera

Der er for de fleste spørgsmål relativt små forskelle. Det er især bemærkelsesværdigt, at på det generelle tryghedsspørgsmål er der så godt som ingen forskel mellem de to undersøgelsesmetoder.

Men der er unægtelig også et karakteristisk mønster i forskellene. De former for utryghed, der vedrører svarpersonens deltagelse i andres problemer eller risikoen for at blive et uskyldigt offer for sygdom, indbrud, terror mv. optræder stærkere, når der interviewes over telefon. Omvendt kommer økonomisk og arbejdsmæssig utryghed samt misbrugsfrygt kraftigere frem, når der anvendes internetundersøgelser. Internettet er tilsyneladende bedre til at få mere private og for en del ganske tabubelagte emner frem i lyset. Det er bemærkelsesværdigt nok også disse former for utryghed, der hænger stærkest sammen med livskvalitet, mens de former for utryghed, som telefoninterview har en tendens til at trække frem, har et mere politisk og overskudsmæssigt præg. Der er kun små forskelle mellem de to køn afhængig af, om den ene eller den anden metode benyttes, idet kvinder er en anelse mere tilbøjelige til at være utrygge på telefonen end mænd.

Alt i alt viser denne sammenligning at valget af en internetundersøgelse har været heldigt frem for telefoninterview, fordi den netop trækker nogle alvorlige former for utryghed mere frem i lyset.

Den anden byggesten består i, at der med Tryghedsmåling 2007 åbnes for at lave tryghedsmålingerne om til en såkaldt forløbs- eller kohorteundersøgelse, hvor man spørger de samme mennesker igen og igen. Det åbner helt nye metodiske muligheder i retning af at kortlægge, hvad der er årsag og virkning i danskernes tryghed. Når man laver en enkelt såkaldt tværsnitsundersøgelse som de hidtidige undersøgelser, så ved man i mange tilfælde ikke, hvad der er årsag og virkning, når man finder en sammenhæng mellem to spørgsmål. I en forløbsundersøgelse kan man derimod se tidsrækkefølger. Hvis folk f.eks. mister indkomst mellem to undersøgelser, mister de så også økonomisk tryghed og omvendt. Hvis folk bliver gift, bliver de så tryggere – eller er det snarere sådan, at det er de trygge, der bliver gift. Der skal ganske mange svarpersoner til, før man kan lave denne type undersøgelser med nogenlunde pålidelighed – men med Tryghedsmåling 2007 er grunden lagt.

FAKTA OM 2007 INTERNETUNDERSØGELSEN:

Internetundersøgelsen er gennemført i dagene fra den 10. august til den 31. august 2007 med udgangspunkt i Zaperas Danmarkspanel. Der er i alt udsendt 8.540 invitationer i Zaperas Danmarkspanel. Totalt er der gennemført 4.275 interview med personer i alderen 15-84 år (besvarelsesprocent på 50).

Med udgangspunkt i de 4.275 interview etableres to delstikprøver:

2007-stikprøven (n=4.180; 15-65 år)

4.180 interview med et repræsentativt udsnit af den danske befolkning 15-65 år. De 95 besvarelser fra 4.275-4.180 er afgivet af respondenter på 66 år eller derover, som deltog i 2005 undersøgelsen, men som ligger uden for universet for 2007 undersøgelsen og dermed ikke er medtaget i den rene 2007-stikprøve.

Genganger-stikprøven (n=669; 20-74 år (-84))

Af de i alt 4.275 interview er der 669 respondenter, som i tillæg til i 2007 har afgivet en besvarelse i 2005. De 669 interview er genereret ud fra netto 919 invitationer – en besvarelsesprocent på 73. Denne delstikprøve er et lidt bredere repræsentativt udsnit af den danske befolkning 20-74 år. 7 respondenter, som er 75-84 år er vægtet som var de i gruppen 60-74 år. Denne høje besvarelsesprocent i gengangerstikprøven er sikret dels ved flere påmindelser og dels ved ekstra honorering for deltagelse.

2007-stikprøven (n=4.180; 15-65 år) er vægtet på dimensionerne: køn, alder (5-delning), geografi (9-delning) samt uddannelse (8-delning) på baggrund af et ideal fra Danmarks Statistik for den 15-65 årige befolkning, således at resultaterne er repræsentative for befolkningen.

Genganger-stikprøven (n=669; 20-74 år(-84)) er vægtet på dimensionerne: køn, alder (5-delning) og geografi (3-delning) på baggrund af et ideal fra Danmarks Statistik for den 20-74 årige befolkning.

SPØRGSMÅL OM TRYGHED I BARNDOMMEN OG ØKONOMISK TRYGHED

Barndom

Hvis du nu kigger tilbage på din barndom – helt overordnet vil du så sige at du havde:

En meget tryk barndom/ En forholdsvis tryk barndom/ Hverken eller/ En forholdsvis utryk barndom/ En meget utryk barndom/ Vil ikke svare/ Ved ikke

Blev dine forældre skilt mens du var barn?

Ja/ Nej/ Vil ikke svare/ Ved ikke

Oplevede du i din barndom, at du altid kunne regne med dine forældre, når du virkelig havde brug for dem?

Ja, ubetinget/ Ja, i nogen grad/ Nej, kun i mindre grad/ Nej, slet ikke/ Vil ikke svare/ Ved ikke

Var det miljø, du voksede op i, præget af vold eller trusler om vold?

Ja i høj grad/ Ja undertiden/ Nej, yderst sjældent/ Nej, aldrig/ Vil ikke svare/ Ved ikke

Oplevede du, at én eller begge forældre døde, mens du var barn?

Nej/ Ja, jeg mistede en forælder/ Ja, jeg mistede begge mine forældre/ Vil ikke svare/ Ved ikke

Oplevede du alvorlig sygdom blandt dine forældre eller søskende, mens du var barn?

Ja, alvorlig psykisk sygdom/ Ja, alvorlig fysisk sygdom/ Nej/ Vil ikke svare/ Ved ikke

Var din familie belastet af misbrugsproblemer, f.eks. alkoholproblemer, mens du var barn?

Ja, familien blev alvorligt belastet/ Ja, familien blev belastet, men det var ikke så alvorligt/ Nej/ Vil ikke svare/ Ved ikke

Har du oplevet at blive mobbet i kortere eller længere perioder som barn?

Nej/ Ja, men sjældent/ Ja ofte/ Vil ikke svare/ Ved ikke

Hvordan var din families økonomiske situation, da du var barn?

Meget utryk/ Lidt utryk/ Hverken tryk eller utryk/ Ret tryk/ Meget tryk/ Vil ikke svare/ Ved ikke

Oplevede du som barn en meget alvorlig ulykke, f.eks. at jeres hjem nedbrændte eller at nogen i dit barndomshjem blev dræbt eller kom svært til skade i en ulykke?

Ja/ Nej/ Vil ikke svare/ Ved ikke

Har du oplevet et overgreb eller ubehageligt pres af seksuel art, før du kom i puberteten?

Nej/ Ja, en enkelt gang/ Ja flere gange/ Vil ikke svare/ Ved ikke

Hvor boede du hende hovedparten af din barndom?

Hos en eller begge mine forældre/ Hos andre familiemedlemmer/ Hos plejefamilie/ På børnehjem eller anden institution/ Vil ikke svare/ Ved ikke

Økonomi:

Vil du overordnet set betragte den økonomiske situation i din husstand som
Meget tryg/ Tryg/ Hverken tryg eller utryg/ Lidt utryg/ Meget utryg/ Ved ikke

Hvis du mister dit nuværende job, i hvilken situation ville du så være? (kun for folk, der er i arbejde)?

Jeg kan hurtigt skaffe et tilsvarende job med nogenlunde samme løn/ Jeg kan hurtigt skaffe et andet job, men lønnen vil være klart lavere/ Jeg vil have svært ved at finde et andet job, også selv om jeg accepterer en lavere løn/ Ved ikke

Hvis du pludselig fik en uventet udgift på 8.000 kr., som skal betales inden for 14 dage, hvor vanskelig ville din situation så være?

Slet ikke vanskelig – jeg har allerede pengene/ Kun lidt vanskelig – jeg kan let skaffe et sådant beløb/ Noget vanskelig – men jeg kan formentlig skaffe et sådant beløb/ Meget vanskelig – jeg kan nok ikke skaffe et sådant beløb/ Ved ikke

Hvor tit er det nødvendigt for dig:

at overtrække din konto i banken

at vente med at betale regninger

at låne penge

at bede om henstand med huslejen

at bede om hjælp hos søskende eller venner

Aldrig/ Meget sjældent/ Nogle gange om året/ Næsten hver måned/ Stort set hele tiden/

Vil ikke svare/ Ved ikke

Hvor enig eller uenig er du i følgende udsagn om dig og din husstands økonomi?

Jeg har et rimeligt overblik over min/ min husstands økonomi

Jeg/ min husstand er gode til at klare os for de penge, som jeg/ vi nu engang har

Om et år vil min/ vores økonomiske situation sandsynligvis været bedre end i dag

Jeg kan godt være bekymret for, om jeg/ vi har penge nok, når vi skal pensioneres

Helt enig/ Enig/ Hverken enig eller uenig/ Uenig/ Helt uenig/ Ikke relevant for mig/ Ved ikke

Har du inden for det sidste halve år

Haft problemer med at sove, fordi du tænkte på økonomiske problemer?

Haft konflikter med familiemedlemmer omkring økonomiske spørgsmål?

Skammet dig over dine økonomiske forhold?

Overvejet at skære dine og din husstands udgifter kraftigt ned f.eks. ved at flytte til en billigere bolig?

Mange gange/ Et par gange/ En gang/ Slet ikke/ Vil ikke svare/ Ved ikke

Hvis du sammenligner din husstands indkomst og forbrugsmuligheder med gennemsnittet i det kvarter, hvor du bor, hvor vil du så tro, at din husstand ligger?

Hvis du sammenligner din husstands indkomst og forbrugsmuligheder med andre i samme generation i din familie (dine brødre, søstre, fætre, kusiner mv.), hvor vil du så tro, at din husstand alt i alt ligger?

Væsentligt over gennemsnittet/ Lidt over gennemsnittet/ Omkring gennemsnittet/

Lidt under gennemsnittet/ Væsentligt under gennemsnittet/ Ved ikke